

Q. N. 351, 10

X24 00 132

II f
228

PHILIPPI JACOBI SPENERI
PHILOSOPHEMA,
DE
CONFIRMATIONE
CREATURÆ RATIONALIS
AD CREATOREM,

THOMÆ HOBBEI EJVSQVE
HYPERASPISTIS QVIBVSDAM

ΥΕΤΔΟΓΡΑΦΗΜΑΣΙ ΜΑΓΝΑ ΕΧ ΠΑΡΤΕ
OPPOSITVM,

QVOD

B. AUTOR A. 1653. ARGENTORATI
edidit.

LIPSIAE,

Recusa, Litteris SCHEDIANIS, 1716.

PHILOSOPHIA
 DE
 CONFORMATIONE
 CREATURARUM RATIONALIUM
 AD CREATIONEM
 THOMAS HOBBIUS

בער

1.

ὁ γνωστὸν τὰ θεῶν φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς
(intellige ἀνθρώποις) ὁ γὰρ θεὸς ἐν αὐτοῖς
ἐφάνηκε. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτῶ ἀπό
κρίτως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα, κη-
ροῦνται, ἢ τὸ αἰδιος αὐτῶ δύναμις καὶ
θεότης. Verba sunt Doctoris Oecume-
nici Rom. I, 19. 20. Quibus gentium

Rerum di-
vinarum
noticiam
non innat-
um modo
lumen

omnium conscientias testatur & con-
vincit non practica solum, quorum veritas cap. 2. v. 15. adstrui-
tur, sed theoretica etiam principia implantatum mentibus hu-
manis lumen complecti, quo divinam omnibus supereminen-
tem essentiam venerabunda agnitione celerent. Bruta (a) *que natura prona atque ventri obedientia finxit*, totum
hoc universum intuentur, nec ob rationis defectum altius ad-
scendere ipsis datur. Nobis, quibus feata rationis, ut in subli-
miora nec sensu pervia eniteremur, divinitus concessa est,
profundius convenit scrutinium. Ex operibus (b) opificis
maiestatem agnoscere, sapientiam admirari, benignitatem ve-
nerari tenemur. Ad quod etiam Regium Palmographum inci-
tantem audiamus: השמים מספרים כבודך ה' ומעשה ידיו מנִיד
:הרקיע Consensum gentium requirimus? Adest. *Nationem Dei*
suggessit primum (Notes tamen Ethnicum hominem innatam
noticiam non adeo attendisse, ex collectione vero resultantem
hic innuere) *conspicua eorum que in mundo sunt pulchritudo*.
Plutarchus (c) hæc, cuius multa sequentia huc traxerim. Plu-
tarcho Lucilium iungamus, cuius talia apud (d) Cic. sunt:
Quid potest esse tam apertum, tamque perspicuum, cum cælum
suspeximus, celestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod
numen prestantissime mentis, quo hæc regantur? Et videmus
non unquam fere validius pro adferenda Divinitatis certi

a. Sallust.
Catil. 1.

b. Syr.
43. 5.

Verum et-
iam crea-
turarum
aspectus
inducunt
Psal. 19. 2.
confer Ci-
cer. 2. de
divin.
ed. Lamb.
n. 148.
c. de plac.
Philos 1.6.
d. 2. de
Nat. Deor.
num. 4.

A. 2

tudine

z. Sen.
ep. 117.

f. apud
Cicer. 1. de
Nat. Deor.
n. 43. conf.
eiusdem
n. 2. & 1. de
LL. n. 24.
g. 2. de
LL. n. 15.
h. De qui-
bus Plut.
de plac.
Philos. l. 1.
c. 7. pr. &
Cotta con-
tra Vellei
ap. Cic. 1.
de Nat.
Deor. n. 63.
Nec inven-
tos reor qui
id ipsum
aut serio
aut semper
negare au-
si sint.
Aeternum
hoc ens est.
& proinde
i. ap. Cic.
1. de Nat.
Deor. n. 26
f. conf. ib.
num. 45.
independ-
ens. Ex
hoc
Creatio
probarur
& barbaris
gentibus

tudine argumentum proferri potuisse, quam (e) omnium gentium, nec in extrema barbarie immerfas exclusim, unanimum consensum, quem, suffragante præconio conscientia, nemo unquam serio explodere potuit. Velleius Epicurearum partium propugnator ex mente Epicuri *αὐτοῦ* communem (quam germana hæc nostratum Theologorum innatis notitiis? In hoc fere cæteris Epicurus sanior, non acquisitam sed innatam etiam agnitionem numinis observans) profert (f) confessus: *In omnium animis Deorum notionem impressisse ipsam naturam.* Hanc primam legem Tullius (g) civibus suis inculcatam vult: *Dominos esse omnium rerum ac moderatores Deos.* Non abnuo fuisse (h) aliquando, qui conscientia obstrepenti aures ocludere, primumque hoc principium negare ausi sint. Insana tamen paucorum malefactorum temeritas nihil quidquam veritati derogare potest. Multa lætantiæ ergo, multi loquuntur, quorum tamen lingua abstrusiores cogitationes renitentur. Semel quæ incautis exciderit, vocem etiam absurdissimam sæpissime postea mordicus a magnis viris, ne in ullo errasse viderentur, defendi maximo cum dolore literatus orbis expertus est. Quin etiam reluctari conscientia aliquandiu difficile non est, ne tamen unquam stimulos suos exferat, nemo unquam effecerit.

§. 2. Ens hoc supremum quamprimum concipimus, æternum quiddam animo occurrit. Epicurei verba (i) sunt: *Deum nisi sempiternum intelligere, qui possumus? Æternum si dicis, infinitum concedis; si infinitum facis, unum fatearis* necesse est. Multi hac in parte Ethnicorum testimonia collegere: Patres, qui in hoc occupati, consules. Si æternitatem etiam habeamus, eo ipso independens Deus erit, & ab hoc unico independente, cætera quæ esse videntur, dependent.

§. 3. Dependencia omnium, quæ sunt a Deo evicta, iam Creatorem agnoscimus. Agnovere etiam Philosophorum plerique. Ut a Barbarico ordiar genere. De Chaldeis & Ægyptiis vix dubium esse potest. Illos enim, cum gentem Patriarcharum quam diutissime foverint, per traditionem

tionem saltem hausisse indubium est. *Ægyptii si non ratio-*
ne, Josephi (1) certe doctrina idem novere. De his & Sey-
this fidem faciet Justin. 2, 1. Uterque enim populus apud
hunc initium aliquod rerum concedit, nec facile Epicuri
regi eosdem annumeraverimus. Quid si vel Græci ad
Chaldæos & Ægyptios itinera sua instituentes idem ὄγμα
domum retulisse dicas? De Indis pauciora argumento esse
possunt, cum scripta eorum locorum temporumque iniuria
ad nostras manus non devenerint. Testabuntur tamen de
iisdem eorum nepotes, quos non ita pridem nostrates inve-
tere denuo cœper. Vix ulla eorum gens erat adeo diutur-
næ barbarie immersa, ut non creationem Deique notionem
superstitem ostendisset; quamvis variis magis depravatam.
Ceilonianos, Siamitas, Javanos & quos non producerem? si
ex navigationum historiis syllabum contexere luberet. Illu-
strissimum exemplum Chineses sunt, quos non tanta, ut
ceteros vicinos barbarie caligo obvolvitur; creationem (m)
hi adeo non dissententur, ut etiam binas, priori gente hu-
mana deleta, statuunt. Insulæ Madagascar ad oram A-
fricæ sitæ incolæ, cum nihil de divinis amplius novissent,
hanc tamen creationis doctrinam retinuisse (n) testimonia
suppetunt. Nec Americanos harum rerum ignaros, qui
primi eo appulerant, invenere. Virginiani dilerte ab uno
æterno Deo plures minores creatos esse divos, horumque
ministerio universa ex aqua formata adserebant, si Dressero
(o) fides.

§. 4. Ad cultiores nos vertimus. Poetas vetu-
 stissimos creationem inculcasse ex solo Orptheo (p) pro-
 babo :

Ζεύς πρῶτος γενετοῦ, Ζεὺς ὕστατος, ἀρχαίτατον.
 Ζεὺς κεφαλῆ, Ζεὺς μέσσα. Διὸς δ' ἐκ πάντα τέκνεται.

Linum (q) tamen eidem addere lubet :

ἦν ποτέ τοι χρόνος ἔτεος, ἐν ᾧ ἅμα παντ' ἐπέφύκει.

Anaxagoræ vs̄s ex Laertio (r) innotescit. Si verò his recen-
 tiores Philosophos quæramus, Pythagorici adsurgunt. Res

A 3

aperta eius l. 2.
 Hæc cum illis, quæ §. 17. dicuntur ex Plutarcho, ita optime conciliaveris, si Laertiana de
 iis, quæ senserit, Plutarchiana quæ potissimum scripserit, si non scripserit, capias. Nec Pytha-
 goreis.

l. Psalm.
 105, 22.

m. Dress.
 de Chin.
 l. 2, c. 5.
 n. Navig.
 Oriental.
 collect. per
 fratr. de
 Bry. part.
 IX.

o. De Vir-
 gin. p. 3.
 p. m. 181.
 Et Poetis
 credita
 p. citat.
 auth. tract
 de mundo
 cap. 7.
 q. citat.
 Laert.
 proœm.
 r. in vit.
 eius l. 2.

de plac.
philos. l. 2.
cap. 4.
Platonis
u. de Fa-
to. p. m.
548. conf.
cund. Plur.
de anim.
procr. p. 77
& Diog.
Laert. in
Plat. l. 3.
aut Stoicis
incognita,
VV. 1. Phy-
siof. Stoic.
dissert. 4.
& 2. diff. 8.
de Aristot-
ele vix li-
quet.
x. Exerc.
91. f. 13.
y. 5. Phys.
cap. 7.
Epicurei
aperte con-
trarian-
tur.
z. Vellei,
ap. Cic. 1.
de Nat.
Deor. n.
52. 53.
a. Cic. 1.
de nn. n.
18.
b. Lucil
ap. Cic. 2.
de Nat.
Deor. n. 74.

aperta, ne tamen sine teste prodiisse videar, adsit Plutarchus (t) qui eum hac in sententia Platoni iungit. De hoc res expedita; eiusdem Timæus satis sententiam confirmat, producente etiam locum eundem (u) Plutarcho. Stoicorum de origine mundi sententiam si scire lubet, (vv) Lipsium præeuntem habens. Totam etiam propemodum disputationem Lucilii apud Cic. l. 2. de Nat. Deor. non incommode huc trahes. Aristoteles restat; satis perplexa huius sententia, nec adhuc, quod certa statuere possem, habet in tanta authorum diversitate: nisi mitiorem sententiam ex 12. Metaph. 7. exculpere lubeat. Affirmantium partes sequitur (x) Scaliger. Iisdem omnibus viribus se opposuit (y) Pererius. Indicasse ergo sufficiat. Si, qui sub eius nomine extat de mundo tract. ei attribui posset, res in proclivi ex cap. 6. ad diiudicandum esset. Nisi forte nunc ex 1. Metaph. 2. argumentari lubeat: *ὅτε γὰρ θεὸς δοκεῖ τὸ αἰτίον πᾶσι ἐναυγῆ δεχέσθαι*. Manifeste operi huic divino contrariatur Epicuri caterva, omnia atomis, ne fortasse condendi labor beatitudinem divinam interturbaret, transcribens; (z) Infinitos mundos harum concursu, natura (qua quæso? creata an increata? hæc Deus est, illa præsupponit creatorem) duce coaluisse. Omnibus aliis Philosophia hæc eo explodabatur nomine, (a) *quod materia assignata vim & causam efficiendi reliquerit*. Nec ablonum, Epicurum, (b) *hominem sine arte & sine literis*, Democriti Mochique de atomis sententiam haud dubie saniozem corrupisse, & in publicum perduxisse odium.

§. 5. Non ultimum, quod in creationis assertores vibrabant Epicuræi, telum erat, (c) nullam rationem Deo fuisse, cur mundum conderet, suffecisse ipsi, ceu enti in se beatissimo & *δυστακείσῳ*, se solo contentum esse, nec indignifese aliena ope. Optime argumento huic Platonicæ & Stoicæ respondebant, nulla indigentia Deum ad hoc coactum, sed liberrima voluntate, & bonitate, quæ se in alios redundare optat. (d) Omne bonum communicativum sui est. Seneca

Inimò tamen argumento nixi, a. Vellei, ap. Cic. 1. de Natur. Deor. n. 22. d. Excell. Lu. D. Calov. *σοφολογ.* part. special. cap. 8. can. 2.

neca (e) ex Platonis Timæo hæc citat: *Quæ Deo faciendi mundum causa fuit? Bonus est, bono nulla cuiusquam boni invidia est.* e. ep. 65.

§. 6. Nec in univèrsi creatione subsistebant, verum quæ generatim dixerant, ad hominem, huiusque præcipue animam applicabant. Ex mente divina delibatos nos animos habere communis (f) Pythagoricorum sententia erat. Quam insignia hæc (g) Euryphami: τὸ θῆιον ἀνθρώπων, πολυτελέστατον ζῶον, εἰς τὸν κόσμον ἐσώκισιν, ἀντίτιμον μὲν τὰς ἰδίας φύσεις, ὄφθ. θαλμὸν δὲ τὰς τῶν ὄντων διακοσμήσις, διὸ καὶ διόματα μὲν ἔθηκε τοῖς πράγμασι (an hoc ex Genes. 2, 19?) χαρακτηρῆ δυνάμεως γενόμενος. Eadem sententia retenta a (h) Stoicis. In hoc tamen utriusque falsi, quod ex Deo quam a Deo deducere mallet. Platonis sententia ex Timæo, Plutarchique in hanc materiam peculiari commentario nota est. Barbarorum superius productorum testimonia hic etiam militant. Virginiani (i) Deum mulierem ab initio creasse, ex eiusdem consuetudine reliquos mortales progenerasse ferunt. Omnia eodem recidunt, quo digitum (k) sacra intendunt: יהוה יהוה אלהים הוה עשנו וליה אמתנו Non a nobis ipsis sumus, Deo quod sumus debemus (obiter notes, perinde esse, si Masorethas secutus pro הוה legere ולי lubeat, sensusque sit, eius quasi peculium nos sumus) In hoc nobiliores cæteris (Angelos excipio) creaturis sumus, quod animum Dei similem, spiritualis nimirum naturæ, a benefico Parente ceperimus. Similes ipsi in hoc sumus, ad hoc creati, ut porro ipsi nos adsimilare studeamus. Obligamur ad hoc gratitudinis naturalis lege. Apud Chineses (l) traditur humanum genus a Tain creatum per 9. annorum myriades durasse, omnesque creatoris artes successu temporis edidicisse, cum autem ingrati in beneficentiam eius essent, omnes deletos (an aliqua ad eos de diluvio fama, ut ad Brasilianos, de quibus Staden, (m) pertigit?) aliosque creatos. Iustissimam hanc poenam, si Deus uti velit, esse, nemo negare posset.

Hominis
primario
creatio in-
signis,
f. Cic. in
Catone
num. 78.
g. Fragm.
vita.

h. Lips.
3. Physiol.
Stoic. diss.
4. & 8.

i. Dress.
d. 1.

k. Pf. 100,
3.

l. Hic solus
Deo simi-
lis, solus
ad ulterio-
rem tene-
tur CON-
FORMA-
TIONEM
l. Dresser.
de Chin.
l. 2. cap. 5.
pag. 40.

m. in de-
scr. Brazil.
l. 2. cap. 22.
pag. 80.

Qualis

De qua
nunc a-
gendum,

§. 7. Qualis autem Conformatio requiratur, & quid tandem ea importet altioris indaginis est, nobilissimi tamen dignissimique. Thema hoc meum esto, de hoc pluribus iam disquirendum. Commodabo ergo materiae huic ali- quid operæ, paucissimis tamen, tuaque, Benevole Lector, venia.

Nec Theo-
logice.

§. 8. Ut ratio instituti constet, de quo quaeratur an- te omnia dispiciendum. Removemus Theologicam con- formationem ab instituto nostro, s. imaginis divinæ repara- tionem tam in hac vita, quam in futuro seculo. Πρόγραμμα est, ut quæ in sequentibus dicturus sum, non de conformatione aliqua, spirituales salutem concernente, accipiantur, sed nu- de de assimilatione ad exemplar divinum, quantum ex prin- cipiis naturalibus liquere potest. Illam ceu fori alieni, Theo- logorum subfelliis relinquimus, manumque ab aliena mēsse continemus.

Nec θεω-
ρητικῶς.
n. part.
general.
cap. 2.

§. 9. Pl. Rev. & Excell. Dn. D. Calov. (n) νοολο- γίας suæ obiectum constituit cognationem & affinitatem pro- portionalem omnium rerum inter sese & ad Deum. Hunc etiam tractandi modum proposito nostro non convenire ex eo patet, quod inter θεωρητικὰς disciplinas illa conside- ratio referatur, nos autem non conformitatem sed confor- mationem ἠθικὴν quaeramus. Hisce ita præsuppositis facili- or iam ad cætera via est.

sed ἠθι-
κῶς.

Fundamen-
tum habet
tum crea-
tionis de-
bitum.

§. 10. De fundamento huius Conformationis non est, quod pluribus disquiram, cum pleraque iam in anteces- sum dicta sint. Illud nempe ex parte Dei est creatio, ex par- te hominis debita erga creatorem gratitudo, cui postea ac- ceditabilitas subiecti & aptitudo. Omnes creaturae cum ipsum esse, adeoque omnia sua creatori, a quo acceperunt, debeant, ad eundem semper niti tenentur. Hoc centrum est, in quo demum vera quies, & ad quod omnis motus. Quin etiam pervulgatum hoc est Philosophis: Primum in unoquoque genere mensuram esse reliquorum. Hic ergo summus Deus, primum exemplar, primusque bonitatis & omnis essentiae conceptus illud est, ad quod cætera creata exigi, ad quod semet mensurare, ad cuius normam omnia sua dirigere

dirigere tenentur. Apud Laërtium (o) hæc Platonis ex- o. l. 3.
 tant: τὰ ἐν αὐτῷ ἴσῳ ἐξομολῶσιν τῷ Θεῷ. Quæ creata sunt, om-
 nia aliquo modo adsimulantur Enti supremo, in bonitate
 nimirum substantiali, ipsoque τῷ Θεῷ. Et hæc sola conformi-
 tatis inanimatis sufficit. Unico homini hæc competet
 præ eminentia, cum ratione instructus sit, ut quotidie semet-
 ipse perficere in bonitate præscripta possit, & ex gratitudinis
 strictissimo debito obligetur. Angelos tamen excipias,
 eamque & his, ceu non minus ac homines natura intelle-
 ctuali participantibus, ad infinitam illam normam se exige-
 re, eique conformari datum est, quorum tamen considera-
 tio alius fori. Hoc autem dictum innuitur aliquo modo il-
 lo (p) Tullii: *Prima homini cum Deo rationis societas est:*
 Et quod (q) alibi idem: *In sapientia continetur Deorum &*
hominum communitas & societas inter ipsos.

S. II. Impingit hic non mediocriter Thomas Hob-
 bes Anglicus scriptor, dum regnum Dei naturale (r) ita de-
 scribat, ut in eo regnandi & puniendi eos, qui leges suas violant
 ius Deo sit a sola potentia irresistibili, & ex vi relatorum, ob-
 ligationem ad præstandam ipsi obedientiam incumbere homi-
 nibus (s) propter imbecillitatem, & quidem ea obligationis na-
 turalis specie, ubi libertas tollatur spe & metu; iuxta quam
 infirmior potentiori, cui resistere se posse desperat, non potest
 non obedire. Improbum dictu! An creationis debitum infir-
 mius est, quam quod possit obligationem hanc inducere, Imo si
 hoc debilius, ad pietatem excitandam omnipotentia neutiquam
 sufficiet. Potentia confessio utique metum, sed eum servilem,
 imo vero terrorem inmanem incutit. Tyrannum etiam sævis-
 simum formidamus, amor & confidentia nulla inde scaturire
 potest. Imo vero a parte Dei etiam summa esset iniustitia,
 in eos sibi ius aliquod attribuere, qui ipsi nulla ratione obliga-
 ti, nisi quod ob imbecillitatem propriam iniustæ coactioni se-
 met opponere nequeant, sed vel invito qs. in vincula eant. (s) s. Genes.
 וְעָשָׂה לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל הַשְּׂפָטִים אֲשֶׁר כָּתוּבִים בְּסֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה
 Po. 12, 25.
 tentia id quidem efficit, ut satis virium quis habeat ad op-
 primendos alios, jus tamen exercendi nullum exinde na-
 scitur.

rum homi-
 nis ob ra-
 tionem ha-
 bilitatem.

p. l. de LL.
 n. 23.
 q. 1. Offic.
 n. 153.
 Non solam
 Dei omni-
 potentiam,
 v. Elem.
 Philos. de
 civ. c. 15.
 s. 5. p. 265.
 s. 5. 7.
 p. 268.

s. Genes.
 Po. 12, 25.

Æquipol-
let a fere
in univer-
sum Stoico
illi: secun-
dum natu-
ram vive-
re.
t. ap. Lips.
2. Manud.
diff. 16. &
17.

SECT. I.
Exindere
quirit ali-
qua ab
hom, qua
* I. Intel-
lectum,
Contem-
plationem
nempe
a. ipsius
divini nu-
minis, id
quod &
nostrum
debitum.
u. ep. 95.
V. Cicer. 1.
Off. n. 15. 18
vv. Plur.
de Iud. &
Ofirid.
pr. p. 129.

§. 12. Generalem huius Conformationis delinea-
tionem si cupis, succinctius dare nequeo, quam per alterum
illud Stoicorum scitum, secundum naturam vivere, id est, ut
(t) Chrysippeam & Cleantheam coniungamus explicatio-
nem, ita vitam instituire, quemadmodum summa natura,
naturæque causa Deus eam institui vult & iubet, ipse se ad
imitandum proponit, naturæque & rationi nostræ, quid ei-
dem conveniat, indidit. Id quod particulatim iam perfe-
quemur.

§. 13. Duo sunt, quibus hominem ut cætera anima-
lia æstimamus, Cognitio & Appetitus, quæ in hominæ stri-
ctius Intellectum & Voluntatem dicimus; iuxta hæc ea, quæ
Conformatio proposita requirit, exigemus. Intellectus sen-
sum de Deo verum, Voluntas actibus suis tum elicitis tum
Imperatis Cultum dabit.

§. 14. Sensum de Deo quod attinet, hic diligentissi-
mum scrutinium summi Numinis exigit, eiusque quantum ho-
mini datur indagacionem. Huic cætera omnia inniti oportet,
fundamento subbruto concidunt. Seneca (u) ad Lucilium hæc:
*Primus est Deorum cultus, Deos credere: p. p. scire illos esse, qui
president mundo, qui universa vi sua temperant, qui humani ge-
neris tutelam gerunt. Et sicuti ubiq; in primis hominis (v) est pro-
pria veri inquisitio atque investigatio: Ita (w. ante omnia cogni-
tionem Deorum pro captu humanæ naturæ consecrantes. a Diis
petimus nobis eam concedi, quia neque maius homo accipere,
neque dignius dare munus homini Deus potest veritate. Cre-
atura quævis ad illud obligatur, ut semina perfectionum in se
posita indes expoliat & augeat, & si ita fieri possit æquum
ultimumque a natura præfixum terminum adsequatur; quæ intra
hunc persistit, ignaviæ neglectique rea est officii. Posuit au-
tem principia hæc naturalia cognitionis suæ in ratione nostra
beneficum Numen, eaque ex debito ἀναζωωποιήσει decenti
expolire, augere, & confirmare tenemur, idque quod in po-
tentia adhuc est, ceu in silice scintilla latet, in actum deduce-
re. Extremi in Deum contemptus est, ne quidem eum hoc
dignari honore, ut quis qualisque sit, scire labores.*
Ab obie-

Ab obiecto fere defumere & diiudicare solemus scientiarum & eius
nobilicatem, nec immerito, ab illo enim totius methodi de-
sumitur mensura. Ubi autem excellentius aliquod, quam
Deus summum beatissimumque Ens, adeoque vel suapte
excellencia cuiusvis intellectum alliciens? Et quemadmo-
dum Intellectus humani perfectionem in intensione & ex-
tensione scientiæ ponunt, ita merito in his ipsis nobilitas at-
tenditur. Fit enim intelligendo aliqua rei intellectæ cum
intelligente coniunctio & nexus, imo hic Proteo variabilior
intelligendo & conceptus formando omnia qs. fit. Eo et-
iam magis digna hæc cognitio, quo magis abstrusus a sensu-
bus est spiritus infinitus, adeoque nulli cognitioni, nisi intel-
lectuali & spirituali, pervius. Cum ergo in iis nostrum ex-
ercere soleamus intellectum, quæ etiam cognitioni sensuali
brutorum obiecta sunt, quo magis illud, quod humanæ na-
turæ proprium est, diligentia maiori investigamus. Adde
sine omni dubio extremæ malitiæ, maximorumque errorum
causam necessario fore ignorantiam mensuræ omnis boni-
tatis, omnis virtutis, omnis perfectionis.

§. 15. Ex alio etiam Stoici fonte cognitionem hanc &
contemplationem divinorum deprædicabant, quod videlicet a
communione corporis animus distrahatur: Scipio (x) ita: *A-*
nimus cum erit inclusus in corpore, eminebit foras, & ea, quæ
extra sunt, contemplans, quam maxime se a corpore abstrahet.
Hinc idem beatorum defunctorum mentibus munus adsi-
gnant. Aristoteli eo nomine vita contemplativa, rerum
nobilium & abstrusarum præcipue, probatur, quod Deorum
propria sit, & ad eorum morem quam proxime accedat, imo
in hoc hominis summum bonum, quatenus illud in theoria,
collocat. Videre eundem licet hac de re X. Nicom. cap. 7.
& 8. & qui ex illo citat (y) Ciceronem. *θεωρεῖν, qs. πρὸς τὸν*
θεὸν ὁρᾶσθαι aliqui (z) dictum opinantur.

§. 16. Unum adhuc notari velim, non hic nimis
curiositati pollicem premi, nec indagatoribus & rimatori-
bus maiestatis occultæ suaforem me fieri. Debitæ erga
Deum reverentiæ partem facio, de abstrusioribus & quæ
non necessaria scitu sunt fateri, NON LIQUET. (α) *Oculos*
enim

B 2

& eius
ὁ πρὸς ὁχλὸν
exigit.

no 20

20 20

no 20

no 20

no 20

no 20

no 20

no 20

no 20

no 20

no 20

no 20

x. ap. Cie:

in somn.

Scip. n. 2. f.

conf. eund.

Tusc.

QQ. l. I.

num. 72.

y. 5. de fin.

n. 11.

z. Excell.

Dn. D. Ca-

lov. γ. 25.

P. 2. cap. 20.

Ne tamen

quid hic

nimis.

a. Sen. 7.

Nat. QQ.

31.

enim nostros & implent, & effugiunt. Suspendenda hic nimis
 anxia sollicitudo, omnisque *περιεργία* removenda a tam san-
 cto opere. Regem eiusque voluntatem & exemplum no-
 visse sufficit, in secretiora eius inquirere, Maiestatis crimen
 erit. Ita etiam quæ nos scire Deus voluit, adquelescamus,
 si non intra eorum modum desides manserimus; cæterorum
 incuriosos esse (β) in iis autem quæ scire datum est, vere-
 cundia limites non excedere decet, imo oportet. In quan-
 tum vero ignoratio divinatorum aut excuset, aut pœnis sub-
 dita esse debeat, videndus Grot. Iur. B. & P. 2. 20. §. 44. & seq.
 fule persequens.

β. Sen. 7.
 Nat. QQ.
 30.

2. eius ope-
 rum.

§. 17. Non autem se tantum Naturæ hic Princeps spe-
 ctari vult, sed opera etiam sua diligentissima indagatione con-
 spici, imo omnes in his eum ipsum intueri. Neque enim me-
 lius, quæ abscondita sunt, agnoscimus, quam effectus eorum-
 dem observando. Universum hoc (γ) *templi* loco est, in quo
 divina mirabilia spectare licet. (ε) *Sanctissimum templum ac*
divinissimum hic mundus est (Plutarchi verba recenseo) *in*
hunc inducitur homo, cum nascitur, non manufactorum & im-
mobiliū spectator futurus simulacrorum, sed earum, quas
mens divina sensitæ mente sola cernendorum effigies, in se in-
fitam vitæ motusque habentes facultatem fabricata est. Hic
 iam sobrie philolophari decet, nec in solis naturalibus & inferior-
 ribus causarum ordinibus hære (quo nomine media tere phy-
 sicorum ætas apud (ε) Plut. male audit) sed ad supremum etiam
 ascendere omnium causarum principium, & tum demum ab
 hoc secundæ deducantur causæ. In admirandam illam superiorum
σπουδαίαν conuiciendi sunt oculi: *Sunt* (ζ) *enim e terra ho-*
mines non ut incolæ atque habitatores: sed qs. spectatores supe-
rarum rerum atque cœlestium. Plutarchus (η) non inepte ex
 Platone, *Visum in nobis a natura fuisse accensum, ait, ut spectan-*
dis admirandisque cœlestium corporum motibus animæ nostræ
amplecti condocerentur decorum & ordinem, odium conciperet in-
compositorum & vagorum motuum, temeritatemque & casui si-
dentem levitatem fugeret, tanquam omnis vitii & erroris ori-
ginem, (θ) Anaxagoras (ι) dum cœli solisque videndi causâ se

γ. Cic. Somn.
 Scip. n. 6.

δ. Plur. de Tranq.
 animi in
 fin. p. 68.
 huius nem-
 pe univer-
 si tam cœ-
 lestium.

ε. de de-
 sect. orac.
 p. 50. 55. 1.
 ζ. Lucil.
 apud Cic.
 2. de Nat.
 Deor. n.
 240. conf.
 1. de LL.
 num. 26.
 & de Sc.
 necl. n. 77.

η. de sera Vindict. pag. 80. θ. confer Bellarm. ad scens. ment. in Deum grad. 7. ι. Laert.
 in vit. 1. 2.

natum

natum dixit, fortasse non adeo rigidam censuram meritis
 fuisset, qualem Lactantio passus est, nisi iam olim eius circa
 causam supremam inspiciendam notat ab aliquo (κ) fuisset
 incuria. Nec in aere, ex quibus divinam agnoscat maiesta-
 tem, desunt. Quod $\mu\tau\tau\theta\alpha\gamma\alpha$ hic, tot testes. Horatius an-
 tea (λ) *Parcus deorum cultor & infrequens tonitruum*
 terrore attonitus, & de divinis convictus Epicuream se reli-
 cturam vitam ait. Ducit in contemplationem hanc D. O.
 M. ipse Jobum cap. 38. Eaque quæ Elibi cap. 36. a v. 27. &
 cap. 37. de prædicaverat, adprobat. In inferioribus hæc &
 terrenis non minus, quæ miretur, quam in superioribus in-
 venient. Constantissima series naturæ, causæ suæ constantiam
 fatetur, suumque in variatum ordinem illius voluntati, &
 dispositioni acceptum refert. Nulla species ortus sui obli-
 ta in aliam degenerat, sed ordinis sui observantissima seipsam
 conservat. Et quamvis hic humana aliquando quiddam
 conetur curiositas, reluctante tamen & quantum in se est ad-
 versante natura sit, eaque ipsa, quæ cogenti parere necesse
 habebat, suo relicta ingenio humanam artem eludere solet.
 Magnitudinem, multitudinem, varietatem, efficaciam, &
 pulchritudinem horum sublunarium consideranda nobis pro-
 ponit Bellarminus. (μ)

§. 18. Ex universo hoc in Epitomen eiusdem nos-
 metiplos descendendum est, & ipsa praxis illius pervulgati
 $\gamma\omega\delta\theta\iota\sigma\epsilon\alpha\omega\tau\theta\upsilon\delta\upsilon$, inspicienda: *Certe qui seipse norit* (calculo (ν)
 Ciceroniano) *primum aliquid sentiet se habere divinum, in-
 geniumque in se suum, sicut simulachrum aliquod, dedicatum
 putabit*: tantoque munere Deorum semper dignum aliquid &
 faciet & sentiet. Leges eiusdem sequentia, digna sane. Ex quo
 etiam $\tau\theta\ \omega\epsilon\gamma\iota\sigma\tau\upsilon\upsilon\tau$ ratio deducitur (ξ) quod illud sit *consen-
 taneum hominis excellentia, in eo, in quo natura eius a reliquis
 animantibus differat*. Recte Satyricus: (σ)

*Disciteque o miseri & causas cognoscite rerum,
 Quid sumus aut quidnam victuri gignimur, ordo
 Quis datus?*

Agnoscet talis investigator ex tam arcta corporis & animæ
 connexionem, non sola hac semet absolvi, sed naturam utrius-

κ . P'ut. de
 defect. o-
 racul. pag.
 550.
 quam sub-
 lunarium
 λ. 1. od. 34

& inferio-
 rum

μ ascens.
 ment. in
 Deum
 grad. 2. c.
 1. 2. 3. 4. 5.
 Sui cum-
 primis i-
 psius.
 v. 1. de
 LL. n. 18.
 con. Lips.
 3. Phys.
 Stoic. diff.
 3.
 §. Cicer. l.
 I. off. n. 96.
 o. Perf. fat.
 3. v. 66.

que curam exigere. Impegere hic, ut notissimum, Stoici, totam fere hominis (ω) substantiam in solo collocantes animo. A Socrate fortasse id hausisse videntur, (ϵ) qui moriturus, nihil se sui relicturum ait. Vim naturæ faciunt, qui animam solam, nec & corpus curare intendunt. Improbata (σ) Tullio hæc sententia merito. Nam & *corporis nostri magnam natura ipsa videtur habuisse rationem*, ut idem (τ) alibi. Curam Dei circa formationem hominis egregie contra Momos aliquos, & naturæ vituperatores Lactantius (υ) defendit. Nec omnino contemnenda circa rem hanc puto, quæ Bellarminus (ϕ) d. tr. meditatatur.

Occurrunt enim beneficia divina innumerabilia,

§. 19. Beneficia hic divina in se collata diligens inquisitor spectat & agnoscit (χ) *Cogita quanta nobis tribuerit parens noster.* (ψ) *Vnde hæc innumerabilia, oculos, aures, animum, mulcentia? Vnde illa luxuriam quoque instruens copia? neque enim necessitatibus tantummodo nostris provisum est, usque in delicias amamur.* (ω) *Nemo est, ad quem non aliquid ex illo benignissimo fonte manaverit.* Theseus (α) satis pie:

ἀρ' εἰ τοῦ Φῶμεν, θεῶν κατασκευὴν εἶσι
δόντες τοιαύτην; εἶσι δ' ἂν ἀρεῖς τὰδε;

Singula Euthydemo suo beneficia divina delineat Socrates ap. Xenoph. ἀπομνημ. (b) & ita convincit, ut tandem fateri cogatur: *παντάπασιν εἰκόασιν, ὃ Σόκρατες, οἱ θεοί, πολλὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελείαν ποιεῖσθαι.* Omnia comprehendunt Stoici; dum (c) *ad usum hominum omnia*, quæ in terris gignuntur, *creari* docent. De quo Lactantius (d): Recte ergo viderunt Philosophi: sed illud quod sequitur, non viderunt, quod ipsum hominem propter se fecerit. Et quæ ibidem insignia plura addit.

Cognoscit tandem ex singulorum collatione neminem vere nisi solum Deum ESSE,

§. 20. Contemplatione tandem rerum harum in (e) vanitatem earum deducimur, quod nihil sit, cui non sua fata, (f) *omnia nempe orta occidunt*, suis mutationibus obnoxia sunt

α . Cic. in Somn. Scip. n. 19. ϵ . apud Cic. Tusc. QQ. I. n. 103. σ . 4. de Fin. n. 41. τ . de offic. num. 126. v. de offic. Dei. cap. 3. pag. 674. ϕ . grad. 1. & 8. χ . Senec. 2. de benef. cap. 29. & ibi Lips. ψ . Sen. 4. de benef. cap. 5. ubi plura. ω . cap. 4. 2. apud Eurip. *ἰκετὶδ.* act. 1. v. 214. seq. b. l. 4. pag. 503. 504. c. ap. Cic. 1. off. n. 22. d. Div. Inst. Epit. c. 10. e. Eccl. 1. 2. f. Sall. Jug. 2.

xia sunt, nec ut principium ita etiam finem fortiri eis repu-
 gnat. Unum iam superest Ens invariabile, ad hoc nos mutabili-
 tas creatorum relegat & dimittit. *Revera enim nos essentie ne-*
quaquam sumus participes ita Plutarch. (g) & p. p. *Quid ergo*
revera est, quod sit id quod sempiternum est, ortus & interitus
exors, cui nullus a tempore motus inferitur. Mox: *Deus autem*
sita dicendum sit, EST, & est nulla ratione temporis, sed eter-
nitatis immobilis, tempore & inclinatione carentis, in qua nihil
prius est, nihil posterius, nihil futurum, nihil prateritum, nihil
antiquius, nihil recentius, sed una cum sit unico. Inde ex sex
 illis, quæ Seneca (h) e Platone entis genera recenset, secun-
 dum est, quod eminet & exsuperat omnia. *Quid ergo hoc est?*
Deus, sc. maior & potentior cunctis.

§. 21. Ipsum Deum, eiusque effecta consideranda
 hæctenus ostendimus, superest, ut etiam ipsius providentiæ
 miranda observentur. Semper sapientis huius directoris ac-
 ctiones in theatro publico orbis prudentissime gestas illi,
 quibus divinx curæ, lustrabantur, digitumque eiusdem at-
 tento oculo conspectabantur. Speculum illæ sunt iustitiæ
 & prudentiæ evidentissimum, nec tantum transverso oculo
 inspiciendum. Homerum sapientiæ omnis Patrem etiam
 in hoc Græcis suis viam trivisse Plut. (i) testis abundantis-
 simus est. Varii in hoc lapsi, & vel plane hanc iustulere cu-
 ram divinam, vel in adamantinam atque inevitabilem ne-
 cessitatem mutavere. Illud Epicureos, huc Stoicos trahes,
 semper tamen quoque eruditorum ordo tulit, qui, ut in a-
 liis, ita hic media via incessere. Fatum non omnino sine
 conditione decretum esse, sed ab hac dependere Platonico-
 rum saniores novere. Alcinoüs (k) hanc in fatis propo-
 sitionem reicit: *Ille ista faciet, illa patietur.* Hanc probat: *Si*
ille ista faciet, illa patietur. Sana iam doctrina percepta in sin-
 gulis vitæ (l) exemplis, quotidie hunc divinum ordinem & mira-
 bilem ductum Dei divinatorumque studiosus attendet.

§. 22. Consecraria universæ huius contemplatio-
 nis sunt: Celebrare Deum & laudare, Gratias eidem agere,
 Fluit ex superioribus utrumque. Laudes meretur ipsa essentia
 dignitas, laudes iustissima eius æquitas, laudes divina eius
 bene-

Iuvat idem
 tinam di-
 ca hæc ri-
 mari dis-
 positionem
 & ordi-
 nem.

i. tr. de
 Homero
 pag 90.

k. ap. Grot-
 sent. Phi-
 los. de Fa-
 to p. 61. &
 ibi plura.

l. confer
 Cic. 2. de
 LL. n. 41.

Exinde flu-
 it eulo-
 gia qua
 *1. *lau-
 dem

beneficentia. Hymni, Pænes gentilium notissimi, Dignas

m. Epict. Christiano laudes ab Ethnico homine (m) mutuo capiam: Si
1. differ. luscinia essem, lusciniæ munere fungerer, si olor olor. Nunc
cap. 16. cum rationale animal sim, Deus mihi laudandus. Hoc meum mu-
nus est, hoc facio. Neque stationem hanc deseram, quod licuerit,
vosque ad eandem cantilenam hanc exhortor. Quas ultimas
voces in primis etiam notari velim, non hoc enim a te, cui ordo
naturæ & requisita curæ sunt, solum requiritur, ut ipse officio
tuo satisfacias, nisi & aliis, ut eodem fungantur, auctor tueris.
Inde nulla gens, cui non sui sacerdotes, quibus mysteria nota
erant, & a quibus in cultu divino alii instructi.

* 2. * gra-
ciarum a-
ctionem.

n. ibid.

o. 1. nu-
ro p. 35.
p. conviv.
spient.
pag. 290.

q. ep. 73.

r. ap. Xe-
noph. 4.
απο-
μνημ.
pag. 05
s. Sen. 1.
de benef.
cap. 8.

§. 23. Non laudes solum, sed & gratiæ debentur benefa-
ctori huic. Qui in superiori §. συμβολον contulit, hic (n) idem
præstet. Attendamus: Si sani simus, quid aliud nobis agendum,
& publice & privatim, quam numen celebrandum, & laudan-
dum, & gratias persolvendum est? Nonne & inter fodiendum, &
arandum, & edendum hymnus hic cantandus est Deo? Magnus
est Deus, qui nobis instrumenta hæc, quibus terram colimus, de-
dit. Magnus Deus, qui manus dedit, qui vim deglutiendi, qui sto-
machum: qui efficit, ut latentem adolescamus, ut dormientes re-
spiremus. Hæc singulis in rebus cantanda sunt; & hymnus divi-
nissimus cantandus, quod intellectum rerum dederit, quod vim
rationemque utendi. Gentilibus morem fuisse, convivi per-
ago Diis gratias agere ex hisce (o) Xenoph. docemur: τέλει δὴ
τὰς θείας σπονδας ποιῶσάντας, ἢ εὐχόμενοι τοῖς θεοῖς τὰ ἀγαθὰ,
τὴν σκηπὴν εἰς κλίτην διέλθον. Ante coenam idem obtinuisse vel ex
Plutarcho (p) patet, Communia pleraq; beneficia sunt, obijcies,
eorumque nomine, non ego gratias debeo, sed universorum id
opus est; nec scilicet singulorum sed universorum hæc utilita-
tibus descripta sunt. Ingrate! Seneca (q) te pudefaciat: Stulta
avaritia mortalium, dicens, possessionem proprietatemque dis-
cernit, nec quicquam suum credit esse, quod publicum est, at ille
sapiens nihil iudicat suum magis, quam cuius illi cum humano
genere consortium est. Verum enim vero, quæ dignæ Deo gra-
tiæ? Euthydemus (r) ad Socratem: ἐκείνο ἀβουμά, ὅτι μοι δοκεῖ
τὰς τῶν θεῶν εὐεργεσίας, ἢ δ' αὖ εἰς πῶρι ἀνεργάτων ἀξίαι χάρισι
ἀμείβωσθαι. Te Deo debes, Te imitatus Æschinis (s) exemplum,
redde. Totus Domini tui es, quicquid agis, eius auxilio agis,
Ingenu.

Ingenium est illud (t) Biantis: δ , τι $\alpha\nu$ αγαθόν παρ' αὐτῆς εἰς θεῶν ἀναπνεύσας.

24. Intellectum tuum instruxi homo, voluntatem iisdem informare præceptis laborabo. Dispersunt eius actus Scholastici in imperatos & elicitos, notissima sane distributione. Huius generis tria principalia constituo Amorem, confidentiam & reverentiam. Singula autem ista, ut in antecessum quædam dicam, Deo non alius rei gratia, quam ipsius causa præstanda. Exulet omnis in propria commoda aut præmia respectus. Hoc enim feceris; non Deum sed teipsum quæris. Illud Antigoni Sochæi (u) $\alpha\nu$ o caret: $\text{אֵת הַחַיִּים כְּעִבְרִים}$ $\text{הַמְּשֻׁשֵׁן אֶת הָרַב עַל מַנְת לְבַקֵּל פֶּרֶם אֱלֹהֵי הַיּוֹ כְּעִבְרִים}$ $\text{הַמְּשֻׁשֵׁן אֶת הָרַב שְׁלֵא עַל מַנְת לְבַקֵּל פֶּרֶם}$ Utut Sadducæorum male Doctoris verba intelligentium errori ansam præbuisse videatur. Malos Poeta (w) dicit, qui *pæne formidine* vitia linquant, bonos, qui *virtutis amore*. Nimis servilem animum esse oportet, cui ut ad virtutem colendam excitetur, aut mercedis ostentatione, aut flagri iteratione opus est. Mercenariorum eiusmodi opera Deo placere nequit. Huc adfit Hobbei Hyperaspista $\alpha\nu\alpha\nu\omega\mu$, qui non veretur eo impudentiæ progredi, ut hisce nefariis vocibus chartam commaculet: (x) *Si Deus non decrevisset exercere iudicium, nulla hominibus incumberet necessitas sequendi virtutem*. Et ne voces hæ per imprudentiam elapsæ videri possent, singulari $\epsilon\zeta\eta\gamma\eta\sigma\iota$ thesin hanc inculcat, & probare contendit. Sed ut $\delta\delta\gamma\mu\alpha$ omnimò $\beta\lambda\acute{\alpha}\sigma\Phi\eta\mu\omega\iota$, ita argumenta nulla: nam quod eandem rationem dicat in hoc esse, quæ in operibus charitatis est, i. falsissima illa ipsa sunt, quibus se fulcit, nostri scilicet causa aliis bene faciendum, tum longe diversa ratio, non enim pari modo proximo nostro, quo Deo, obligati sumus, illud enim debitum generis solum cogratio, hoc vero creationis beneficium & devinctio contraxit. אֵת יְהוָה (z) $\text{אֶלֶּהֶךָ בְּכֹל לִבְכֶךָ וּבְכֹל נַפְשְׁךָ וּבְכֹל מְאֹדְךָ}$ Quamcumq; particulam hic resecaz tibi ipsi adpropriaz, eam ceu Maiestatis divinæ sacrilegus depeculator abstulisti, tali facinore, quod animus horret. Proximi dilectionem propriæ charitati sacræ literæ adæquant, divinum amorem $\mu\upsilon\tau\eta\delta\iota\kappa\eta\iota\varsigma$ maiorem

t. Laert.
in vita Bi-
ant. l. 2.
SECTIO
11.
* 11. vo-
luntatem.
hic. CVL-
TVS con-
sideratur
ut I. ferius,
idque a-
ctibus tum
1. elicitis
s. affectu.
Deo pro-
pter i-
psum præ-
stando, si-
ne ituitu
utilitatis,
u. פרקי
אבות
פרק א
vv. Horat.
x. Dissert.
de pp. lust.
& Decor.
pro Hobb.
pag. 10.
y. pag. 113.
z. Deuter.
6. 5.

iorem esse oportet. Impie homo! (Nomine hoc dignissimus est, cui ne Deus quidem Ter Opt. Max. honore, nisi ob proprium commodum dignus.) Tam paucane in Te pessima meritum Dei nostri beneficia, ut nisi plura speranda superessent, aut infernales metueres cruciatus, Optimum hunc benefactorem non venereris? Liberos cultores Deus requirit, ceteros fallidit. Quin & præmium Homo iste fingit vitæ & morum id, quod Deus ex mera gratia se daturum promissit. Inmemor illius effati: (a) *δῶλοι ἀρχεῖοι εἶμεν*. Longe saniores Ethnici, qui etiam ob solam virtutis intrinsecam præstantiam & dignitatem, ei studendum esse statuere, utut non deessent ex eorum numero, qui immortalitati animæ se opponerent, & ita virtutis nullum expectarent præmium. Epicurei meliores, quibus (b) *præstans Deorum natura hominum pietate colitur, cum & æterna sit & beatissima; habet enim venerationem iustam, quidquid excellit*. Aristippus infamis illius Cyrenaicæ conditor interrogatus, quid eximum Philosophi habeant, Respondit: (bb) *si omnes leges intereant, æquabiliter vivemus*. Philof. Romanus graviter, (cc) *satis nobis si modo in Philosophia aliquid profecimus) persuasum esse debet, si omnes Deos, hominesque celare possimus, nihil tamen avare, nihil iniuste, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendum*. Quid autem miror impudentis hunc lapsum, cum idem (c) finem hominis opinetur unice *sui conservationem*, & dicat: (d) *Homo ex contemplatione mundi intelligit suum officium esse semet conservare in vita*, quod p. p. extendit, ut etiam *evitacionem eorum comprehendat, que naturali membrorum usui repugnant*. Exclusivam autem orationem hanc esse exinde patet, quia a p. 28. hucusq; tanquam in loco classico de fine creationis agere intendit, nec tamen quidquam præter hunc finem notat. Quanta inter hunc hominem (pudore credo talium nomen suum reticuit & Lactantium differentia; Hic (e) ingenue fatetur: *Si quis hominem, qui vere sapit, interroget, cuius rei gratia natus sit, Respondebit intrepidus ac paratus, colendi se Dei gratia natum, qui nos ideo generavit, ut ei serviamus*. Ille vero se ipsum sui que salutem pro fine creationis venditat. Loca quæ pro se e lacris adducit, adeo nihil ad rem faciunt, ut mirer perfrictam auctoris

a. Luc.
17, 10.

b. Vellei.
ap. Cicet.
1. de Nar.
Deor. n. 45.
bb. D. La-
ert. l. 2. in
Aristipp.
cc. Cicet.
3. offic. n.
37.

c. Apolog.
pro Hobb.
pag. 33.
d. pag. 34.
conf. infra
§. 33.

ed. 4. Div.
Inst. cap.
9.

auctoris frontem, incentiva pietatis argumenta a primario fundamento dignoscere aut nescientis aut nolentis. Ex creatione Deo cultum debes, quod nunc gratuito aliquid ceu præmium promisit Dominus, id eo magis stimulet, non autem unicum esto fundamentum. Quoties quæso in communi etiam vita, iis, qui tamen tenebantur ad præstandum quiddam, additis promissis alacritatem maiorem conciliare studemus.

§. 25. Sed ad singulorum evolutionem propero. Amor primum illud est, quod ex voluntatis fructibus Deo nostro debemus. Illum ex totis penetralibus amandum, adeo extra dubitationis aleam positum est, ut non immerito hoc ipsum (f) inter practica principia prima locum suum obtineat. Amorem nostrum omnem in bonum ferri, ex moralibus novimus. Summum inde bonum, hunc affectum in summo gradu expetet. Benefactores amamus, parentes amamus? amemus E, eorum principem. Quantam hic devotionem in gentiliū religione invenimus. Videmus (g) Narsinganos Pagodis sui currui semetipsos, ut rotis obterantur, substernentes; videmus Deorum etiam falsorum amotis ergo atrocissima prælia mota, imo interneciva bella orta. Amor hic fundamentum omnium actionum esse debet, huic nisi ortum suum debeant, illegitimæ & spuria merito censentur. Neque enim externam obedientiam requirit Deus, nisi huic fulcro innitatur ea. Regula Hobbei (h) generalis hic obtinet: *Quantum quis omnes actiones fecerit tales (quod attinet ad externam obedientiam) quales Lex iubet, sed non ob legem ipsam, sed propter pœnam adiunctam, vel gloriæ causa, tamen eum iniustum esse.* Perfectio & integritas cordis hic præcipuum est. Ut mirari latius nequeam, qui idem auctor (i) in cultu divino recensendo præcipuam partem, Dilectionem summam, non quidem omiserit, re ipsa tamen ideo tacite sibi repugnare videatur, quod hominis erga Deum obligationem *in divina omnipotentia, hominumque imbecillitate*: ubi quidem Timor immensus & ideo veneratio oritur, sincerus autem amor huic non innititur fundamento; alius scilicet respectus ad eum efficiendum necessarius est. Superius de eodem §. 11. plenius dictum est.

Hic occurrunt

r.* Amor,

f. Excell.

Da. D.

Calov.

ιστολογ.

c. 8. can. 11

g. Navig.

Orient.

collect.

per frat.

de Bry.

h. c. 4. §.

76.

i. c. 15. §. 9.

& seq.

2. * Con-
fidentia.

k. tr. de su-
perstit. in
fin. p. 320.

l. vid. &
Sen. ep. 123.
s. ut aliae e.
dit. 124.

m. Sen. 4.
de benef.
cap. 19.

n. idem ep.
47. p. ante f

o. Cicer. 1.
de LL. n.
43.

3. * Reve-
rentia.

p. Cic. 1. de
Nat. Deor.
num. 56.

q. Lucil.
ap. Cic. 2.
de Nat.
Deor. p. 71.

r. de Isid.
& Ofsid.
p. 174.

f. Cic. 2. de
LL. p. 421.

1. Laert.
in vit. l. 8.

u. Lacón.
Apophth.
pag. 400.

§. 26. Confidentiam eumque, qui Theologis fili-
alis dicitur, timorem amor verus secum trahit, nec hic sine
illo stare potest. Jucundum hoc & egregium amoris & timo-
ris temperamentum. Superstitiosos hoc nomine merito ac-
cusat Plut. (k) dum inquit: *Superstitiosus & odit Deum & me-
tuit. Quid enim? cum ab eo maxima sibi illata esse, illatumque
iri malo existimet. Iam qui Deum odit & metuit, eius est inimi-
cus.* (l) *Neque interim mirum est, quod eum timens adorat, ac sa-
cris veneratur, & ad templa adsidet.* Fundatur confidentia il-
la in certitudine benignitatis divinæ. Qui autem Deum ceu
Tyrannum formidant, hos impiis atheisque peiores cit. auct. d.
l. pronunciat: *Deos (m) nemo sanus timet. Furor est n. metuere
salutaria: nec quisquam amat, quos timet. Deo (n) satis est,
quod colitur & amatur. Non potest amor cum timore misceri.*
Voluntarios cultores Deus requirit, suaque benignitate motos,
non servili aliquo & ad poenam pavente animo: ut modo di-
ctum §. 24. Religionem non metu, sed ea coniunctione, quæ est
homini cum Deo conservandam (o) Romanus putat. Hac in-
genua in summum numen confidentia concepta ipsius causa
omnis virtutis, si quam maxime testis absit, studiosos erit.

§. 27. Reverentia humilis & humilitas reverens ex
hisce resultat. Colendus enim est honore maximo, cum
Maximus ipse sit. Adeoque non omnino absonum illud E-
picuri (p) dogma est, tanquam naturam excellentem atque præ-
stantem colendum esse Deum: Dummodo hoc non exclusive,
ut ex mente Epicureorum id est, accipias, nam etiam ut bene-
factorem revereri obligamur. Cultus autem illius præcipu-
um est, ut Sanctitas & Puritas emineat. *Cultus (q) Deorum est
optimus idemque castissimus atque sanctissimus, plenissimusque
pietatis, ut eos semper pura, integra, incorrupta, & mente &
voce veneremur.* Huc multa in veterum sacrorum ritibus
respiciunt. Inde ut scilicet etiam ipse aer purus & impollutus
in sacrorum celebratione existat, suffituum fere rationem de-
ducit (r) Plutarchus. Hoc non minus nomine abus color com-
mendatissimus in sacris habitus (s) fuit. ἱερόπρεπον est illud
Pythagoricum: (t) *τιμὰς θεῶν νομίζειν θεοῖς ἀεὶ, μετ' ἐν Φημίαις*
λευχόμορντας καὶ ἀγνοῦντας. Apparet etiam ex (u) Plu-
storiam,

istoria, consuetudinis fuisse, ut illi, qui lacris initiandi fuerant, eorum, quæ sibi consciis essent, ederent confessionem; hacque peracta expiari possent, ne polluti ad Deos accederent.

§. 28. Humilem autem dixi reverentiam. Omnis ^{caque hu-} superbia hic exulet. Invisa illa homini, infimo etiam cui- ^{milis.} que, multo magis Deo omnium supremo: Aristoteles (v) de Alex. ad Antip. Non debere illum efferri ob magnitudinem imperii. Nihilominus minus id licere ei, qui veram Deorum notitiam habeat. Oppianus, (W) vertente Rittershusio:

*Sola immortalis vincit natura Deorum
Mortales. Illam hi fas est, ut cernui adorent,
Illa confesfi sese virtute minores.*

Intolerabilis supremo Numini omnis insolentia. Artabanus (x) verissime: Φιλίαι ὁ Θεός τὰ ὑπερχόντα πάντα κολέειν. p. p. εἰ γὰρ εἴα φρονέειν ἄλλον μέγα ὁ Θεός ἢ ἑαυτὸν. Etiam Principes subditis, quibus animus paululum erectior est, (y) βαρῆς καὶ ἀφόρητι ὑπεροψία fiunt; quo magis, cum ipsius non ser- vi modo sed & indigna opera sumus, illud Jolai (z) obtinebit:

*τῶν φρονημάτων
ὁ ζῆλος κολασῆς τῶν ἀγαν ὑπερφρόνων.*

Plutarchus (a) quod divinæ adorationes velato capite fiant, hac probabilem rationem dat, ut animi demissio obnubilatione hac demonstretur. Imò quotiescunque de divinis ulla incidit cogitatio, animus tacita confessione illico se submittit.

§. 19. Pars cultus prædicti invocatio est. Seneca se opponit, eoq; factus provehitur, ut his vocibus non erubescat: (b) *In-
tutum iam per maxima actio viro turpe est, etiamnum Deus fati-
gare. Quid votis opus est? Fac te ipse felicem.* Adde: (c) *Quam
stultum est optare, cum possis a Te impetrare,* (Videbis hic

C 3.

<sup>v. ap. Plut.
de profect.</sup> succen-
tio,

virtut. sent. pag. 187. vv. cit. Camerar. Hor. Subc. 2. 80. x. ap. Herod. 7. f. Po-
lymn. pag. 442. y. Herodian. 1. 9. 28. conf. Lips. Polit. IV, 6. 12. & in orat. Mæcen.
ad August. ap. Dion. l. 53. p. 560. z. Eurip. ἑρακλιδ. act. 2. v. 387. conf. Sen. Herc. Fu-
rent. act. 2. v. 384. a. QQ. Rom. 10. b. ep. 31. c. ep. 41.

1. ep. 77. succensentem Senecæ Muretum not. ad h. l.) Alibi (d) alio principio usus Poetam adprobat:

Desine fata Deum flecti sperare precando.

Sed ut ultimum hoc ex inani decreti ineluctabilis persuasione profectum, ita illa tumoris blasphemii plenissima sunt. Omnino fac te ipse felicem, Seneca, si potes. Felicitati tuæ congratulantem, tamque suspicientem operam me habebis. Impia sententia! longe idem sanior, dum fastus sui oblitus, hoc argu-

c. 4. de
benef. c. 4.

mento (e) contra beneficia divina disputantes perstringit, illis negatis vota omnium in ventum concipi. Et alibi factorum obiectione ipse (f) liberare tentat. Apud alios vix in contro-

f. Sen. 2.

Nat. QQ

cap. 37.

g. Laert. in

Zenone

l. 7.

h. Plin. pa-

neg. p. 5.

i. Lacon.

inst. p. 414

k. confer

Sallust.

Catil. c. 52.

l. ep. 1. ibi

Lips.

m. Sat. 2.

v. 4. & seq.

n. 1. ep. 16.

v. 57. seq.

o. ap. Plut.

de defect.

orac. p. 517.

p. Eurip.

Troad. &c.

2. v. 461.

q. cit. Gue-

var. Horol.

princ. P. I.

cap. 2.

r. Iuvenal.

sat. 10.

v. 346. seq.

versia hanc partem fuisse autumor, sed illud ubique in sacris solenne habebat. Commune etiam Stoæ hoc dogma: (g)

εὐχεται ὁ σοφὸς αἰνεῖν ὅτι τὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν θεῶν. Verum tandem precum modum a Panegyrista (h) mutuemur: *Anim-*

adverto Deos non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & sanctitate letari: gratioremque existimari, qui de-

lubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit. Vota ignavia non patrocinari hoc apud Plur.

(i) vult institutum, quo Dei opem implorandam non esse, dicebant, nisi rem adgressus ipse sis, aliquidque egeris. Alibi exemplo gubernatoris nautici illustrat (k) Multus apud gentiles olim etiam

huius sacri abusus vigeat, turpissima vota Diis insufurrabant, notati proinde non frustra a Seneca, (l) & Satyricis, Persio (m) atque Flacco (n) Planetiades Cynicus (o) non

dubitat hanc causam adsignare oraculorum defectui, quod turpissima vota & nefarias quaestiones Deo proposuissent. Om-

nibus autem remotis scoriis dignissimum homine munus est hoc ipsum. Hecuba (p)

ἔχει τι χῆμα κελήσκεν θεῶς,

ὅταν τις ἡμῶν δυσυχῆ λάβῃ τυγῆν.

Brullius Philosophus (q) laudi sibi ducebat, quod plus cum Diis, quam hominibus locutus esset. Quod idem de Carolo V. principe religiosissimo produunt. Unum leviter mone-

bo, illa Satyrici: (r)

Si conf-

Si consilium vis,

Permites ipsis expendere numinibus, quid

Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris.

Nam pro incundis aptissima queque dabunt Dii

Carior est illis homo quam sibi.

(quæ ex istis Socraticis: (f) εὐχαιτο πρὸς τὰς θεὰς ἀπλῶς τὰ ἀγαθὰ δίδόναι, ὡς τὰς θεὰς καλλίστα δόξας, ὅσα τὰ ἀγαθὰ ἐστὶ, hausit) non nisi cum grano falis mitiorique interpretatione capienda esse.

§. 30. Hoc præceptum Lucilio suo ex Epicuro (t) Stoicus præber: *Aliquis vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, ut sic tanquam illo spectante vivamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus.* mox. *Uum semper tibi ostende, vel custodem vel exemplum.* Opus est, inquam, aliquo ad quem mores nostri seipsi exigant. Nisi ad regulam prava non corriges. Exemplar tale nemo melius præstat, quam ipse, qui se nobis ad hoc proposuit, Deus, normarum perfectissima. Platone (u) *autem Deus se in medio exemplar omnium bonorum cum proposuisset, humanam virtutem, qua homo similis Dei aliquo modo saltem redditur, parandam concessit his, qui Deum sequi possunt.* Excell. Calovius (vv) inde hoc deducit, quia donum id, quod per essentiam tale est, reliquorum bonorum, quæ per participationem eiusmodi sunt, & norma & idea esse debeat. Idem ex Platonis & Trismegisti auctoritate deducit. Inde Θεοδῶς ap. Homer. virtutis studiosi (x) Plutarcho interprete. Huc id Diogenis (y) τὰς ἀγαθὰς ἀνδρας, Θεῶν εἰκόνας εἶναι. Principi ministri imitatione morum sæpe ridicula blandiuntur, imitatio divinæ bonitatis mille modis sanior. Et quamvis infinitam hanc infiniti bonitatem nullo modo adsequi valeamus, sit tamen quodam prodire tenus. Virtuti autem soli hæc patet via: ea vinculum, quo infinitæ bonitati necesse licet. Ea (z) *hominem Deo iungit.* Et (a) *eadem certe virtus in Deo & homine, analogia inter diversa hæc genera legitime instituta.* Summa

* 2. Imperatis, Effectu, Cultus enim internus operatur. * 1. Assimilationem ad normam divinam, tum in universum.

f. apud Xenoph. i. est apud ἄπομν. pag. 450.

t. Sen. ep. 11. u. apud Plutarch. de sera vindict. pag. 179. vid. ibi seq. vv. νοολογ. P. special. cap. 8. can. 14. x. de Homero pag 98. y. apud Laert. l. 6. in Diog. z. Cic. QQ. Acad. 2. pag. 139. a. Cic. 1. de LL. 1. 25.

est apud Senecam: (b) *Vis Deos propitiare? bonus esto. Satis illos coluit, quisque imitatus est.*

(c) *ἰδένα γὰρ οἷα δαμόνων εἶναι κλον.*

Cardo hic totius moralis disciplinæ versatur, si assimilatio ad sanctitatis divinæ normam recte constituta fuerit. Est enim voluntatis divinæ reſtitutio ceu mensura aliqua bonitatis moralis. Non id dico, ideo res bonas iustasque hoc nomine cenſeri, quia Deo ita complacitum sit, sed potius conversim, complacentiæ illius unicam rationem esse iam antea existentem cum essentiali Dei bonitate conformitatem, & in hoc formalem moralis reſtitutionis rationem consistere. Huic principio ortum suum debet immutabilitas legis naturæ, utpote quæ ipsissimum exemplar sit æternæ illius divinæ Bonitatis, cuius effigiem primævus homo circumgessit, nobis rudera paucula reliquit, ad quæ complenda anſiti porro oportet. Ab illa archetypa ἀγαθωσύνη quam primum recesserimus, omnes honesti inhonestique limites moti, nec quidquam certum, sed omnia vanorum ludibriis exposita. Omnia præcepta, omnesque leges in arbitraria Dei statuta convertentur. Quod etiam nonnullorum ex Calvini schola dogma, ut nuper fusius ostendit & redarguit P. Rever. & Exc. Dn. D. (d) Dannhavv. Ab eadem sententia non omnino alienus Hobbæus: (e) Cui virtutes morales hoc ante omnia respectu tales videntur, quia ad pacem publicam conducant. Cur non a firmiori certiorique principio fundamenta hæc Ethica derivat? cum apertissime in sacris huc ablegemur; Levit. 11, 44, & 19, 2. & 20, 7. 26. 1. Petr. 1, 16. Matth. 5, 48.

tum præci-
pue qua
1. Benefi-
centiam,

§. 31. In quatuor autem membra ea, quæ præcipue homini exprimenda dividam. Beneficentia agmen ducit. Beneficentissimum numen esse supr. §. 19. patuit. Idque non commodum suum respiciens facit, sed solum operis dignitatem (f). Maxime cum (g) etiam plerumque occulte beneficiant, sua scilicet ipsi beneficentia delectati, & (h) bonorum principes. Nos ergo & ipsi

b. ep. 95. c. Iphigen. ap. Eurip. i Φρυ. ἀνταύς. act. 2. v. 392. confer Plut. de Stoic. repugn. pag. 26 & de Herod. malign. pag. 513 d. Hódemor. Calvin. Phantasm. VI, §. 1. 1. p. 1097 seq. e. de Cive c. 3 §. 13. p. 62. conf. infra th. 33. f. Sen. 4. de benef. cap. 3. g. Plut. de discip. adul. & amici pag. 167. h. id. tr. non poss. Snæv. vivi secundum Epicur. pag. 108.

& ipsi in illos, quos socios habemus, benefici sumus. Fluit enim hoc ex collatione bonorum (i) per participationem, mutua affinitate & vinculo naturali. Ex (k) quod id, *quod propensius sumus ad diligendos homines nascitur.* (l) *Communis hominum inter homines naturalis est commendatio, ut oporteat hominem ab homine ob id ipsum, quod homo sit, non alienum videri.* Identitatem aliquam causalem agnoscunt Methaphysici, ea hic maxime locum habet. (m) *Quis amicior quam frater fratri?* ut etiam Cyrus (n) dicere audeat, *ἐαυτῆς κηδεταί οὐ προνοῶν ἀδελφός.* Omnes autem fratres sumus, omniumq; idem est pater, ut ex Pacuvio Tullius (o) *πατήρ πάντων* (p) Stoicorum huc tendit. Ab uno ortum duximus viro. Quo argumento (q) Grotius ad confirmandam societatem naturalem utitur. Una (r) civitas universum hoc est, cuius nos singuli cives. Hos inter seipos beneficos esse, ut Respublica salva maneat, oportet. (s) (si alias hoc argumento sunt Stoici) (f) contra exilii difficultatem) Qui ergo alterius necessitatibus suum subsidium subtrahit, hanc unitatem rumpit. Nec omnino excluduntur illi, qui ob vitam homine minus dignè gestam humano iure indigni videri possent. Dei in hoc nobis præeuntem benignitatem (t) Heracleo proponit, & naturam eius explicat. Summa est; Natura præscribit, ut homo (u) *homini, quicumque sit, ob eam ipsam causam, quod is homo sit, consultum velit, inde necesse est secundum eandem naturam omnium utilitatem esse communem.* Huic fundamento univèrsa, quæ de conformanda civili societate traduntur, inniti oportet. An etiam ad bestias sese extendit hæc beneficentia, cum & illæ communem creatorem nobiscum agnoscant? Est aliquorum hæc mens, ita ut etiam carnis vescendæ causæ innoxium animal occidere piaculum ducant. Inclinat eo

Decet hic in homines generis nostri mites esse, nec in membra propria sentire.

An etiam in bestias?

D

Plutarch.

- i. Excell. Calov. *παιδεία*. P. spec. cap. 8. can. 16. & seq. k. Cic. 1. de LL. n. 43.
 l. Cic. 3. de Fin. pag. 261. m. Micipsa apud Sallust. Jug. cap. 10. n. apud Xen.
 8. *παίδ.* prop. a fin. pag. 162. o. 1. de Divin. num. 132. p. apud Laert. l. 7. in
 Zenon. q. de I. B. & P. proœm. pag. 4. r. Cic. 3. de fin. n. 64. s. Cic. parad.
 2. & Plut. de exil. pag. 521. t. apud Plut. de orac. defect. pag. 517. consimile Matth.
 7. 45. u. Cic. 3. offic. num. 27.

Plutarch, orat. de usu carr. Fortasse etiam Pythagoram huc adscripero (nisi hunc *μετεμψύχωσις* eo erroris deduxit, aut ea quæ Laertius (x) scripsit veritati conformia) qui adhuc hodie complures in India adstipulantes habet, Brachmanas, (y) Guzarates, (z) Cambaianos, (a) (qui etiam ferarum habent xenodochia) Javanos (b) mediterraneos, Calecutæorum (c) primores, Cannovvanos, (d) aliosque. Turcas item in bestias fere, quam homines benigniores novimus. Imo hoc nomine lucernam Romanos extinguere solitos non esse, auctor est (e) Plut. Et inter alia hodiernæ Angliæ *ἰστορία*, etiam hoc est cuiusdam Webi (f) hominis novæ lucis: *Illicitum esse in hominis usum ullam creaturam occidere*. Verum enim vero, cum eo ipso, quod ignobiliores homine creavit feras & iumenta natura, ea hominis subiecerit imperio, superstitione hæc opus non est. In hunc finem explico illud Stoicorum: (g) *μηδὲν εἶναι ἡμῖν δίκαιον θεῶς τὰ ἄλλα ζῶα διὰ τὴν ἀνομοίωτα*. Ad usum hominis creata hæc sunt, dummodo in contumeliam creatoris iisdem (h) non abutamur. Cruciatibus magnis illa agitare crudelitatis est, neque enim sævitix nostræ spectacula sed necessitatum instrumenta esse voluit natura. Non absonum autem est Pythagoram (i) ipsum in brutis animalibus adsuefecisse suos ad vitandam crudelitatem & iniurias. Bruta ergo huc directe non faciunt, homines autem omnes, cum Deus iisdem eos, quibus nos, donis affecerit, communibusque bonis præfecerit, in eundem censum veniunt.

Distinguitur.

Digressio de Hobbeso diffidentiam docente.

§. 32. Amoris huius & inde ortæ beneficentiæ non ultimum est, de quo vis bene sentire, usque dum contrarium experientiâ pateat. Impingit hic Thom. Hobbes, cui hoc *principium notissimum: (k) Ingenia hominum eiusmodi esse a natura, ut nisi metu potentix alicuius communis coerceantur, fore ut sibi invicem diffidant, & sese mutuo metuant, & ut propriis*

x. in ipso l. 8. y. Linschoten, Ind. Orient. cap. 36. z. cap. 37. a. cap. 37. b. Navig. Holland. 1594. cap. 24. c. Navig. Holland. ann. 1607. quæ contin. parte IX. Orient. Ind. Fratr. de Bry. d. Navig. Angl. parte IX. Orient. Ind. cap. 13. e. QQ. Rom. 75. f. apud Honor. Regg. de stat. Eccles. Angl. pag. 102. g. Laert. in Zeno. l. 7. ex Chryippo & Posid. h. confer Prov. 12. 10. i. Plut. de cap. ex hostilitat. pag. 206. k. Elem. Philos. de Cive præfat. ad Lect.

propriis viribus singuli sibi cavere cum iure possint, tum neces-
sario velint. Approbativa verba hæc esse, ultima illa, & quæ p. p.
 sequuntur, ubi inter affectus animali naturales, quos malos
 non esse pronunciat, diffidentiam hanc collocat, evincunt. *A*
natura, ait, ingenia hominum hoc habere: si phrasin hanc explicet,
 ut in seq. verbis alicubi dicit, *ab ipsa nativitate* (Locutio hæc (l)
 nec a sacris aliena literis, ut *Qdæ* dicatur adesse id, quod non
 quidem essentialem & necessarium nexum cum subiecto quodam
 habet, ipsi tamen a nativitate mox adheret, ut Ephes. 2, 3.) to-
 lerari posset, ut sensus esset, diffidentiam hanc partem esse cor-
 ruptæ nostræ naturæ, quæ a nativitate usque ipsi adheret:
 Hobbei autem mens hæc esse nequit, cum inferius affectum
 hunc animali naturalem nec adicitium, imò bonum dicat.
 Luce ergo meridiana clarius est, verba eius ita capienda esse:
 primum id esse principium, & quidem non id dici, quod com-
 munitè apud malos fieri solear, sed quod optime, ex norma
 scilicet naturæ adeoque divinæ, agere ita liceat. Hisce ergo
 præsuppositis penitus Hobbes considerandus. An ho-
 rum naturalis proprietas est, mutuo se tanquam immanes
 feræ mettere, nec ullo momento securitatem a genere pro-
 prio polliceri, quibus summa præcepta Deo data est, imò
 qui principium hoc, ut lex omnino universalis esse intelli-
 gatur, *in τῆς καρδίας* (m) stylo plus quam adamantino
γενωτων ἐδεικνυται; (n) *אָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמֹךְ* (o) *אֶל־סֵאֲוֹתֶיךָ.*
 Normativum D est nec tantam prærogativam philantia
 præ amore proximi permittit, ut te verè, proximum specie
 solum ames, nec enim sincerum amorem in illum esse puto,
 a quo iamiam exitum tibi imaginari subinde naturæ huma-
 næ Lex requirit. Ennius (p) ita: *Quem metuunt, oderunt: quem*
quisque odit, perisse cupit. Et (q) *nemo ei satis fidus est, quem*
metuit. Dilectionem autem Lege non perfunctoriam sed
 (r) *ἐν καρδίᾳ καὶ διανοίᾳ* requiri scimus. Sibi saltem non diffi-
 dit Hobbes, cur ergo sibi quam proximo amior? Aut
 si omnino diffidere prurit, in hac saltem sententia sibi diffi-
 dat. Ne tamen dictatoria edicta proponere velle videatur
 Hobbes, rationem ex communi experientia allegat. Sed
ἐὶδὲν ἄπορος διόριστον. Licitam enim, imò debitam sui ipsius cu-

l. Scheibl.
 Metaph.
 11, 8. art.
 4. p. 1. S.
 92. pag.
 653.

m. Rom.
 2, 15.
 n. Levit.
 19, 18.
 o. Matth.
 22, 39.
 Marc. 12,
 31.
 Rom. 13, 9
 Iac. 2, 8.
 p. ap. Cic.
 2. off. n. 27.
 q. Meleag.
 ap. Curt.
 10, 8, 1.
 r. 1. Tim.
 1, 5.

stodiam & legitimam prudentiæ cautionem promit, ut exinde suspiciosam suam diffidentiam adstruat. Teneatur scilicet quis ad hoc, ut sui curam gerat, inde & privata & publica circa hoc occupatio. Et in eo nullatenus fallitur Hobbes (f) *a natura animalia hoc habere, ut quæ impendunt mala, aut metu fugiant, aut ira repellant.* Affectus in hunc finem (t) à natura subministrati, ut eorum ministerio in bonum appetitus inclinaret, malum idem fugiat. Id desidero, quod custodiam hanc licitam extendat ad illicita usque (u) *Diffidere, cavere, anticipare, subiugare, quoquo modo se defendere perpetuo bonis & modestis incumbit.* Ita Hobbes. Hoc est in quo limitem humanæ necessitatis transcendit, ut in superioribus patuit. Ex hoc fundamento p. p. (w) Anglus infert: *Conditionem hominum extra societatem civilem aliam non esse quam bellum omnium contra omnes; atque in eo bello ius esse omnibus in omnia.* Id quod postea latius (x) exponit. Omnes homines nunc *Ismaëlis* (y) per Hobbeum posteriori. Congratulamini ergo vobis, (z) quibus *regionis termini hastarum cuspides*, non enim proficua solum, sed & ipso iure concessa ambire vos patet trophæa. Causa erroris, in quem lapsus est Hobbes, in eo latet, quod in statu hoc naturali, i. e. extra societatem civilem, hominem consideret tanquam nullo debiti affectus & benevolentiae respectu alteri e genere suo devinctus esset, quod falsissimum, ipsa enim natura communis, ut modo dixi, excludit hunc ficti iuris rigorem. Nec debita humanæ naturæ *avertens* ius in omnia singulis permittit, ut inde dictæ discordiæ oriri possent, (quantumvis (a) subsidiarius pro eo pugnet,) verum id plura non concedit, quam ut indigentiae humanæ satisfiat, & in quantum iure sibi vindicatio alteri iniuriam non infert. Falsissimum enim est hominem in tali statu considerari posse præcisa ratione ad genus suum, quam primum enim aliquem, in quem ius prætereundum possit, fingimus, ilico respectus hic fraternitatis resultat. Certe in tantum diffidens ista suspicio improbanda, ut potius in alterum extremum nimiae credulitatis incidendum esset. Seneca (b): *Vtrumq; vitium est, & omnibus credere, & nulli: sed alterum honestius dixerim vitium, alterum rutilius.*

Genero-

f. de Cive
cap. 1.

e. Plur. de
Virt. Mor.
pag. 406.

u. d. tr.

vv. in. prae-
fat.

x. cap. 1.

y. Genes.

16, 12.

z. Agesil.

Antalcid.

& Archid.

ap. Plut A-

poph. La-

con. in

fig.

a. Diff.

pro Hob.

p. 99. &

seq.

b. ep. 3.

Generosus scilicet animus tamdiu fere singulos sui similes, candidos dico minimeque locatos, esse credit, quoad experimento contrarium reipsa expertus sit. Suo enim pede cum metiatur, ignarus perfidia est. Adeo (c) *credulitas in optimi cuiusque mentem facillime irrepit*. Quorum vero animus non nisi perfidia & malitia scacet, hi, quemadmodum febricitantes omnia dulcissima, suo non ipsorum vitio, amara iudicant, sincerum quemlibet ex sua mente censent. Quam hæc omnia ab ea dilectione, quam mentibus erga genus nostrum implantavit natura, aliena sunt?

§. 33. Et quid mirum Hobbeum ita sentire, qui alibi (d) expresse proficitur: *Hominem ab homine non amari naturaliter*, id est, *ut hominem*. Contrarium non ex Cicerone solum, sed ex ipsa veritate & affinitatis nostri generis ratione superius (e) ostendimus. Gloriabatur Anglus antea (f) *unicam rem in toto libro non demonstratam sed probabiliter positam esse, eam*, nempe quæ de *Monarchia eminentia* est; audiamus ergo qua ἀποδείξει istud μέγα λαν αίτημα succiatur: *Nulla (g) alia ratio reddi posset, quare unusquisque unumquemque non æque amaret*. Demonstrationem adhuc nullam video, stramineam video ratiunculam. Vulgo enim usu venire, ut raro nisi utilia amentur, ei quod ius facit, nihil derogat. Omne bonum adpetitum attrahit, & ita amorem sui elicit, quo ergo boni pluribus generibus quivis abundat, eo cumulatori eum amore alii prosequuntur. Quæ utilia sunt, amamus; an hoc impedimento erit, quo minus & illa, quæ non utilitate sed delectatione nos adficiunt, diligamus? An hoc impedimento erit, quo minus honestatem, etiam commodi expertem, diligamus? Non puto. Una causa alteram non excludit. Deum ut essentialem bonitatem amore summo prosequimur, certe prosequi oportet: an id impediet, quo minus ut beneficentissimum Conservatorem, vel ut misericordem in Christo Patrem etiam diligamus? Bonum Metaphysici dividunt in tale secundum quid, vel tale simpliciter. Illud est substantiale, hoc accidentium classi adnumerandum. Cum ergo quæque utrumque de Bonitate participet, imo prius illud humani posterioris fundamentum sit, ceu receptivum eius, iniuria

c. Planc.
ad Cic. Ep.
Fam. 10.
23 pr.

Imo etiam
amorem
naturalem
omnino
tolleat.
d. c. 1. §. 2.
p. 2. 3. d. tr.
Improbe!
e. th. 3. r.
f. in præf.
d. tr.
g. cap. 1.
§. 2. p. 3.

riâ Hobbeus totum ordinem bonorum substantialium eli-
minat, & *Voluntatis obiectum* constituit (h): *id quod videtur u-*
nivulque congregientium Bonum sibi. Ex hoc principio illud
superius (i) refutatum dogma fuit: Deum colendum respe-
ctu utilitatis nostræ. Cum tamen Ens hoc *κατασκευαστον* suapte
bonitatis *εὐαγγελιον* affectum hunc requirit. Veneno occulto
non caret hoc dogma. Cum enim finem vitæ *τοῦ* nostrum
statuat, (k) id *partim gloriam, partim utilitatem dicit.* In hæc
duo scilicet bonum, quod obiectum est voluntatis, dividit.
De honestate altum silentium. Imo *in statu naturæ mensuram*

1. c. 1. §. 10. *iuris esse utilitatem* (l) pronunciat. Horatio *ὁ μὲν ψογός*:

pag. 132. (m) *Utilitas iusti prope mater & equi.*

Repugnat hoc sacris literis, saniorique rationis (n) dicta-
mini. Cui enim fini iustitiæ semina mentibus insita, si civi-
vis, qui recesserit à consideratione societatis civilis, licet sui
unius commodis invigilare, & non potius quamprimum è
suo genere alios conspexerit, semoto etiam Politici com-
mercii intuitu in eos iustitiæ, non scriptæ sed naturalis præ-
cepta exercere. Et quid inter eos, qui diversarum politiarum
cives? Annone & hic, utut respectus tranquillitatis propriæ
dematur, cognatio generis alios obligat. Ita ut nec illa (o)
Hobbei utramque paginam faciant: Hominem hominif
Deum, modo si concives inter se comparemus: ibi iustitia &
charitate, virtutibus pacis ad similitudinem Dei accedi.
Quidni & hoc inter diversas civitates, etiamsi non intuitus
habeatur propriæ, sub communi tranquillitate contentæ
commoditatis. Multo minus ista consensum extorque-
bunt, quod (p) *Legem naturalem s. dictamen*, ad ea restringat,
que propriam solum conservationem respiciunt. Id quod super-
ius (q) ex Apologia Hobbæana adscitum confutavimus,
imo quod ibi de Fine Hominis, Dei cultu, diximus, partem
etiam hic sibi vendicabit proximi adiutorium. Imo verò
unico hoc dato Hobbes eò devenit, ut *virtutes, s. r) modestiam,*
equitatem, fidem, humanitatem, misericordiam, eo nomine *bo-*
nos mores. s. habitus aut virtutes iudicet, non quod ex re ipsius
natura virtutisque præstantia generi suo talia præstare *deperdy*
imo necessarium sit, sed *quod hæc media ad pacem necessaria,*

(id

p. c. 2. §. 1.

pag. 21.

q. th. 24.

r. c. 3. §.

31. p. 62.

dum datum & acceptum, à quibusdam, falso etiam, Deo ad-
scribitur, neque enim ullus dari ejusmodi potest respectus
inter homines & creatorem, qui relationem hanc mercedis
referret. Hoc novimus in merito Christi inter Servatorem &
Deum exactissimam iustitiæ commutativæ regulam serva-
tam, quod tamen gratiæ quoad homines nihil derogat. In pœ-
narum irrogatione & scelerum vindicatione manifestissime ra-
tio divini iustitiæ patet, hic nullo modo negari potest. Hanc
ergo formulam iustitiæ sequi oportet. De Commutativa rati-
one pœnarum §. 34. locus erit dicendi. In cæteris Commu-
tativæ actibus non quidem exemplar in Deo adest, cum nec
in ipsum cadat, ex Beneficentia autem, de qua §. superiori deci-
ditur. Ne aliquid illi, cui etiam benefacere tenemur, fraude
subtrahamus. Et implantavit Deus principia hæc mentibus.

y. 30. off. *Qui parere velit humane nature, ita (y) Cicero, nunquam*
num. 23. *committet, ut alienum appetat, & id quod alteri detraxerit,*
sibi assumat. In Iustitia distributiva eadem instituta analogia
a. Cic. 4. *ratio. In univertum verum est (z): Iustitiam adfert cognitio*
de fin. *rerum divinarum, cum cognitum habeas, quod sit summi re-*
n. II. *ctoris, & domini numen, quod consilium, que voluntas. Cuius*
ad naturam apta ratio, vera illa, & summa lex a Philosophis
dicitur.

c. Man- *§. 35. Non autem iustum solum, sed clemens etiam*
suetudi- *numen est. Magni animi characterem censent, ad condo-*
nem & cle- *nandum, si illa iustitia fieri possit, facilem esse. Deus O. M.*
mentiam. *hac laude ante omnes dignus, cum infinitè bonus sit. (a) Nihil*
a. C. 1. *laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate*
off n. 88. *& clementia. Hanc ab eius mensura discere oportet. Ut et-*
d. Verita- *iam ultimam illam virtutem Veritatem. Deus mentiri ne-*
tem. *scius est, mendacium etiam extrema execratur. Omnem*
enim ordinem naturæ illud evertit. Sermo humano geni-
ri concessus est, ut huius ministerio conceptus invicem com-
municari possint, mendax præstantissimum medium in ab-
usum mutat: Iustitiæ divini vindicatricis pars & munus
est, veritatem conservare, mendacium ultione prosequi.
Unde etiam apud homines semper in ulu fuit, divinum in-
vocare testimonium in fidem dictorum. Juramenta talia
extre-

extrema & ultima humanæ certitudinis vincula habita sunt, periuria gravissime vindicata. Oris veritatem omnis vitæ candor excipit, omnem simulationem, omnemque synceritati inimicum fucum expellit. Purissima hæc essentia nihil, nisi quod vere est, præfert. Nunc simulatorum dissimulatorumque feracissima ætas. At totum genus hoc alienum ab imitatione Dei: Politicorum tamen plerumque nomine (β) veniunt: Præceptum commune, eorumque symbolum:

(γ) *Dissimula, simula, quoties occasio poscit.*

Moribus ut mortem temporibusque geras.

Tiberii *μυνηται* vanissimi, cuius flagitiosissimam hanc artem Dio (δ) & Tacitus (ε) memorant. Mascule itidem antecessoris artificium exercuit Severus (ζ). Jam olim idem professti Menon (η) Thessalus, Philippus (θ) Macedo, Sylla (ι), Aristippus (κ) Cyrenaicæ sectæ conditor, Catilina (λ). Et fere quo peior quivis fuit, eo ingeniosiore in his commentis se præstitit. Sed miseri seiplos decipiunt: *Nihil (μ) simulatio proficit paucis imponit leviter excipit insecus induta facies.* Imo ridiculum genus est, nam fictis moribus gratia nulla: Cassius (ν) de Catonis simiis egregie: *δ' ἀρχαῖς ἦσαν, ἀτρεξέ ἐπιτηδεύσεις, ἀλλ' ἐν ἑν' ἀρετῆς ἐμφορῆς οὐκ ὀμῶμενοι.* Ingenuum dogma Stoicorum: (ξ) *Sapientem sincerum esse debere, nec quidquam simulare aut mala sua tegere* (Ita demum Momus fenestram requirere amplius non poterit) Italus Parnasi scriptor occasionem inde sumit, ut fingat, (ο) iuvenem aliquem, qui Stoicæ sectæ nomen daturus erat, ab eadem reputam cepisse, quod plusculis diebus nihil reprehensione dignum ostendisset. A quo fortasse in hoc rigidiores Porticenses, id tamen interea commune immotum manet, si- mulationis artifices peccare, & naturæ Deoque vim facere, apud quem suminus candor, omnis sinceritas: Neminem fallit, aut ut fallatur occasionem dat. Huc Cardane! Tu- um audiamus consilium: (π) *Ad Deum legesque attendere debemus* (speciosum *πεσοδίου* fraudi prætexit, sinistra manu audacter, quod dextra porrexerat, repetiturus) & *minimo periculo nostro rem peragere, atq; ita ne frustreremur, ut sitis in malo*

itaque o-
mnis can-
dorem.
E. Gum-
poltz, d. ff.
de Polit.
ib. 18. &
seq.
γ. Ovven.
l. 1. epigr.
92.
d. 1. 57. P.
689.
e. 4. An.
71. 3.
ζ. p. He-
rod. 2. 14.
p. 114. &
pass.
η. Xen. 2.
ἀναθ.
θ. Iustin.
9. 89.
ι. Sall. lug
95.
κ. Diogen.
Laert. in
vit. 1. 2.
λ. Sall. Iust.
& Dio 1. 37.
μ. Sen. ep.
79.
ν. Dio 1. 37.
p. 63.
ο. Laert. in
Zenon.
ο. Re lat. ex
Parnass.
π. Arcan.
Frud. Civ.
e. 4. p. 25.

E

recti quædam species, & in vitio virtutis imago. Quæ tibi
 p. Sallust. cum Catone Sallustiano (ε) convenientia? Parum pensi, ut
 Catilin., 4. bonus sis, habes, dummodo esse videaris. Idem Cardanus (σ)
 pergit: *Quæ sit ratio bene agendi in flagitio? ut mirius, hone-*
 σ. p. 26. 27. *stius, OCCULTIVS admittatur, quam fieri potest. p. p. Quanto*
magis legibus nostra conamina sunt obnoxia, eo occultius tra-
ctanda & rarius; quo turpiora, gratiosius; quo difficiliora, di-
ligentius. Omnia sc. ad perlinendos hominum oculos hæc
 spectant: quis autem *δυναμι* *ἐνδύνα*, quod in vers. pelles hocce
 Proteos, sui que dissimilimos homines, aut potius fucata saxa,
 gravissime animadvertit, tenebras obfunder? Legibus civili-
 bus sufficit externum opus, nec ulla pœna, nisi molitio in a-
 ctum eruptura adsit; Ethica (quo magis Theologia?) intrin-
 tecam perfectionem & forum conscientie instruit, cui ipsæ
 cogitationes flagitia.

non autem §. 36 Genuina hædenus recensui, quæ exemplo di-
 quod Stoici vine normæ ediscenda: spurium aliquod removendum. Est
 volunt. illud Stoica *ἀνάρθεα*. Deum scimus pro simplicitate essen-
 7. vi. d. plut. tiæ suæ nullis passionibus, nullis motibus aut affectibus agi-
 ar. Stoicos tari. Ad huius exemplum Stoici semper serenum, nullisque
 quos Poe- affectibus commotum animum in sapiente suo requirunt.
 as abfur- Sed ridiculi sunt, qui hominem sine affectibus esse volunt,
 di docere sensitivam animæ partem extinguant oportet, si affectus ex-
 & Horn. tirpare velint. Jam olim hac in materia (τ) ludibrio ex-
 Ethic. positi sunt. Conferendi hic sunt Ethici, qui ubertim de hac
 u. s. Manu- materia. Misericordiam inprimis eiectam volunt. Pars
 duct. Stoic. ea Stoicæ magniloquentiæ & vanæ arrogantæ. Non de
 dist. 19. his plura verba faciam, Lege quæ (υ) Lipsius hac de re,
 φ. 3. Eth. alias Stoicis nimis deditus, hic ab ipsis ob religionem
 I. § 11 seq. Christianam discedere coactus scribit, & post eum Hor-
 Princeps a. nei. (φ)

§. 37. Princeps inprimis quæ in Deo imitetur habet.
 Ipsi enim charagma est & viva (χ) *quædam imago*.
 Sanctissimum enim hoc & eminentissimum munus est, quo
 funguntur magistratus, dum aliis præsent. Multus semper
 hic abusus intercessit, ut Principes officio hoc indigna ges-
 serint. Partim quod legitimam suam potestatem in imma-
 niam

non autem
 quod Stoici
 volunt.
 7. vi. d. plut.
 ar. Stoicos
 quos Poe-
 as abfur-
 di docere
 & Horn.
 Ethic.
 u. s. Manu-
 duct. Stoic.
 dist. 19.
 φ. 3. Eth.
 I. § 11 seq.
 Princeps a.
 cum pecu-
 liari modo
 dei effigies
 sit.
 χ. plut. ad
 ppm. in-
 doct. p. 386.
 qua pote-
 state multi
 abusi.

nem verterent tyrannida. Quod se sub hominum nullo esse novissent, ne quidem divinæ potestati subiici sese passî.
Rectius (ψ) Lyricus:

Diis te minorem quod geris, imperas:

Hinc omne principium, huc refer exitum.

Exemplo hoc (ω) Traianus se non minus hominem quam hominibus præesse meminit. Immanes hæc buellas, quæ potestate sua abulæ (α) Deum scire nolunt, ille in cuius manu est imperia transferre a gubernaculis removet. Hoc quidem decantatæ veritatis est, nulli nisi soli Deo principem subesse, nec eiusdem errata ab ullo hominum vindicari posse. Attamen dum nulli mortalium subditus est, infinitæ tamen maiestati suam debet ἀνοπισύδωρον libertatem. Principem (b) æquata (sano sensu) Diis immortalibus potestas decet. Ita ut non inepte Excell. Dn. D. Calov. (c) de Monarcha in tractatione Dei ad locum cognatorum tractari posse concedat. Alii ne hic quidem subsistunt, sed extra humanarum rerum spheram vana imaginatione ascendentes, Dii videri volunt. Huc (d) Alexander, Demetrius (e) aliisque innumeri. Ipsis suis ridiculi propterea habiti. Lucianus (g) s. potius apud hunc Philippus Alexandrum propterea perstringit: & quis falsa dicteria omnium in tales iacta recenseret. (f)

§. 38. Ubi vero dignum se officio suo gerit, quid laudabilis est? Quod (gg) præstabilius est aut pulchrius munus Deorum, quam castus & sanctus & Diis similimus princeps? Fundamentum est, ut consideret, quod (h) procuratio Reipublicæ ad utilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum, quibus commissæ sunt, gerenda sit. Hic opus, ut quotidie adsit, qui adclamet, quod Peris sui adclamare solidi (i): Curam rerum gere, quas te curare Deus voluit. Apud veteres plerumque regibus sacerdotium (k) etiam demandatum fuit, ut præsentæ rerum divinarum notitiâ facilius, quæ sui muneris essent, agere meminissent.

E 2

ψ. Horat. 3. od 6. v. 5. ω. Plin. paneg. p. 4. a. Ex. 5. 2. b. Plin. paneg. p. 6. c. μεθοδολ. l. 2. memb. 2. art. 1. subsect. 2. tit. 1. p. 748. d. Curt. 6. 11. 24. e. Plur. de Fort. Alex. p. 360. gg. in Dial. Philipp. & Alex. f. conf. Plur. de Isid. & Osir. p. 142. g. Plin. paneg. pr. h. Cic. 1. off. n. 85. i. Plur. ad Princ. indoct. p. 386. k. Cic. 1. de divin. n. 89. & de Aegypt. in spec. Plur. de Isid. & Osir. pag. 133.

Etiam præ
aliis, divi-
nis virtu-
tibus.

nissent. Hi ergo intuendo divinam gubernationem, suæ eam constituent normam. Natura sua invisâ Deo sunt vitia Deusque hic optimus, utpote idea & ἀξιόνομος omnibus bonitatis iustitiæque non potest non illud, quod essentia suæ & bonitati contrariatur, extreme aversari, debitaque prosequi vindicta. Inter alias horrendas blasphemias quibus Anglicæ turbæ religionem evertunt (l) hæc etiam est: *Neminem propter peccatum damnavi sed quia Deus ita velit.* Quod idem in specie Nicolaus quidam Londini (m) docuit. Et ne quid blasphemiam deesset, (n) aiunt: *Deum æque amare suos propter bona malæ opera, tam peccantes quam bene agentes; nec quemquam æstimare meliorem propter bona, deteriore propter mala opera.* Quid quælo directius iustissimæ divinæ sanctitati dicam scribere posset. Quid ergo mirum (o) eis, nec resurrectionem nec cælum, nec infernum nec Diabolum post hanc vitam esse. Iustitiæ divinæ hic rigor est, ut ne quidem possit (nisi essentiali suæ bonitati repugnare, quod impossibile, vellet) aliter agere, quam peccata, quæ cum perfectione sua archetypa pugnant, acerrime vindicare. Quod ex sacris tam notum, quam notissimum. Adeoque si Philosophi Ethnicorum plerique voce iræ, quam Deo negarunt, omnem nocendi voluntatem acceperunt, haud dubie graviter erravere, & contra eos Lactantii

l. ex Th.
 Edoardo
 Honor.
 Regg. de
 Stat. Angl.
 Eccl. p. 86.
 m. p. 202.
 n. p. 91.
 o. p. 92.

p. de ira
 Dei.

q. Plur. de
 sera vind.
 p. 180. &
 seq.
 & clemen-
 tia studere
 debet.

r. Senec. I.
 Clem. c. 5.

rr. rr. de
 I. 8. & p.
 2, 20, 4.

commentar. peculiaris (p) obtinet, Hunc sibi merito, qui eius figuram in terris gerit, imitandum proponat. *Deus (q) malis interposita mora ac tarde pœnas infligit, non quod vereatur, ne accelerando supplicio erret, aut committat, cuius penitentia aliquando ducatur, sed ut in vindicandis aliorum peccatis severitatem & vehementiam nobis hoc exemplo suo eximat. p. p. Docens imitatione ductos eius mansuetudinis & cunctationis ordine & accurate adhibito temporis spatio in consiliam, quod minime locum parabit penitentia, ad puniendum nos conferre.* Alius (r) non inepte ita: *Servare proprium est excellentis fortune, que nunquam magis suscipi debet, quam cum illi contingit idem posse quod Deus, quorum beneficio in lucem edimur tam boni quam mali. Deorum itaque animus sibi adferens pi incept, alios civibus suis quia utiles bonique sunt, libens videat, at alios in numerum relinquat; quosdam esse gaudeat quosdam patiatur.* & ex hac ratione ob humanam cognationem pœnas per se intendere non licet, ut evincit Grotius (rr) §. 39.

§. 39. Primum ferri divini cultus effectum, studium Imitationis, hucusque consideravi, alter est Obedientia devotissima. (faceſſet fortaffe hic aliquod nobis negotium Seneca (f), qui non se Deo pariturum, sed solum assensurum ait: verum ut commune hujus sectæ vitium illud est, termino ludit.) Hæc ut omnibus divinis acquiescans factis & institutis, requirit. Primum principiorum (t) aliquod hoc est. Placeat (u) homini, quidquid Deo placuit. Non (vv) enim ea lege in hanc vitam venimus, ut ei leges ipsi præscribamus: sed ut iis obtemperemus, quæ decreta sunt ab universi gubernatoribus Diis, & constituta a Fato & providentia. Constituta autem a Deo sunt, quæ etiam naturæ nostræ insita: his tenemur parere. (x) Sic & faciendum, ut contra naturam universam nihil contemnemus: ea tamen conservata propriam naturam sequamur. Ut etiam si sint alia graviora atque meliora, nos tamen studia nostra naturæ regula metiamur. In totius vitæ instituto huius dictamen sequendum. Oportet Psychicæ obtemperare inscriptioni (y) Seipsum nosse: deinde uti suo ingenio ad ea, ad quæ natura factus est: neque id ad alius vitæ studium trahendo, huic vim facere. Obedientiam dixi præstandam illis, quæ naturæ nostræ implantavit Deus principia. Nec hic erubescit Hobbei propugnator (z) veritati se opponere, & concedit quidem hominem ad quædam dogmata amplectendum admodum pronum esse. v. gr. Dari Deum &c. Istam vero propensionem non oriri ex notionibus quibusdam communibus &c. Sed plane beneſcitur illis primariæ & unicæ dispositionis originarie existit in homine &c. Adeoq; paulo post ita loquitur; si anima neque instituto neque experientia ullam horum malorum cognitionem haberet, quid æquum aut iniquum esset plerique homines ignorarent. (a) Piger in impiæ huius doctrinæ refutatione chartam consumere, sed remitto quævis ad auream Neologiam Exc. Theol. D. Calovii, aliosque passim notissimos. Videat interea Defensor iste, quomodo cum Apostolo Rom. 2, 15, & 1. Cor. 11, 14, conveniat.

§. 40. Huc referendum est debitum liberorum erga Parentes, utpote quo natura (b) nos ipsissima ducit. Pri-

E 3

naturæ insula sunt: hinc debita observantia in Parentes. r. Exc. Calov. *νοσλογ.* part. spec. c. 8. can. 12, 13. u. Sen. ep. 75. vv. Plut. Conf. ad Apoll. p. 235. x Cic. I. offic. n. 110. conf. ibid. n. 114. y. Plut. de anim. tranquil. p. 260. z. p. 79. a. p. 80. b. Pl. Rev. Calov. *νοσλογ.* c. 8. can. 23.

mum secundum Deos honorem, ita [c] Plutarchi, omnium hominum nomine inquit, ac precipuum parentibus natura & lex naturæ destinavit: neque Diis quidquam gratius homines faciunt, quam si parentibus alumnisque suis veteres super votis feneratas gratias benigne & alacriter persolvant, neque contra maius est argumentum impietatis, quam parentum despiciatus & in eos iniurie. Namque inter homines q̄s. Dii quidam sunt parentes, ut ex Hierocle, Philone & Platone quidam [d] deducit, ab iis esse nostrum accepimus, eoque nomine ipsis strictissime obligamur. Eadem ratio est, quæ parentum liberorumque matrimonia illicita [e] pronunciat. Parentes vicissim ad alia obligat natura [f], quæ itidem sine læsione legis naturæ, huiusque latoris Dei omittere nequeunt. Fratrum dilectio eidem iuri suum debet ortum. [g] Imo naturalia hæc vincula relinquarum ex arbitrio contraharum societatum mensura & idea sunt. Habeo pro me sæpe laudatum [h] Auctorem, *Revera pleræque amicitie nihil aliud sunt quam umbræ & imagines illius primæ, quam natura liberis erga parentes, fratribusque adversum fratres ingenuit.* Maxime cognata naturali parentum Juri Principum [i] potestas est, eodem sanctitatis Jure suscipienda [k]. Honorare regem & adorare *imaginem Dei omnia digerentis extat apud [l] Plut.* Hos singulos observando ordines, paremus Deo O. M. eiusque ordini, servari enim vult ipse, & servandos esse mentibus inscripsit, 33. & NN. d. Grot. de l. B & P. proleg. p. 5. & NN. p. 21. confer eund. 1. 4. 4. pag. 77. conf. Plut. p. 87. e. Grot. l. B. & p. 11. 5. 12. p. 138. f. vid. Grot. l. B. & P. 1. 1. 4. 4. p. 162. tr. pag. 282. integr. tr. de amore Prolis. g. Plut. tr. de amore fratern. h. Plut. d. 75. l. i. Excell. Calov. *νολλογ.* cap. 8. can. 22. k. conf. Grot. l. B. p. 1. 4. 4. p. ad Princ. indoct. pag. 386.

Huc etiam
ἀνταρ- κεία.
 m. Sen. epist. 18.
 n. Plut. de tranquill. animi p. 275.

§. 41. Non minima pars obsequii huius est Contentum iis esse, quæ a benefico numine acceperis. Rescindas opus est cupiditates, & contempnas ea, quæ necessaria non sunt. *Nemo [m] alius est Deo dignus, quam qui opes contempnit.* Et si etiam aliquod facultates nostræ patiuntur naufragium, non rebellis animo adlatranda est divina dispositio. *Multum [n] ad animi tranquillitatem confert, si in his, quæ nobis in vitis evenerunt, non negligamus in hæc intueri, quæ nobis grata & venusta*

venusta adsunt: sed mixtione utrumque instituta, meliorum
momentis deteriora aboleamus. p. p. (o) Est enim insani ob
amissa dolore affici, non gaudere relictis; non aliter ac puerili
si quis ludicrarum rerum unam ipsis auferat, reliquis etiam o-
mnibus proelatis plorant, ac vociferantur. ἀποχρη (oo) ἀν-
θρώπου πρὸς ἑαυτοῦ τὸ τὰ ἀρετὰ κεντῶν, καὶ μηδενὸς ἄν
τὸ σῶμα χερῶν προσδέδω νομίζω, καὶ πᾶν τὸν περιττὸν καὶ
φροντίδας ἢ πρᾶγμαλα καὶ φθόνος ἔχειν ἠγῶμαι. Nullibi ma-
ius documentum est decentis huius obedientiæ, quam inter-
rendis adversis, ut per horum ingratam nebulam, finem læ-
tissimum benignissimæ providentiæ perspiciamus. Plinius
(p) Maximo suo: *Studia præstant, ut adversa magis intelli-
gam, sed patientius feram. Optimum q est pati, quod emen-
dare non possis, & Deum, quo actore cuncta proveniunt, sine
murmuratione comitari. Malus miles est, qui Imperatorem
gemens sequitur. Hic (r) est magnus animus, qui se Deo tra-
didit: ac contra ille pusillus ac degener, qui oblectatur, & de
ordine mundi male existimat, & emendare mavult Deos quam
se. Improbi, qui hic recalcitrant. Familiare quidem id non-
nunquam adficiis, ut dolore victi erumpat in peiora, non
tamen probandum. Id quod fit, non quod fieri deceret.*
Neptunus (f) in his loquitur:

Ἐρημία πόλιν ὅταν λάβῃ κακῆ,
νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, εἰδὲ ἱμάσθῃ θάλασσαν.

Saniora illa Nuntii: (t)

Θουμ' ἂν αὐτῷ μάλλον, εἰ θομῶμεν
πρὸς κέντρα λαπτίζοιμι θνητὸς ἄνθεῶν.

S. 42. Tum vero patientia hæc clarissima, si ea quæ ho-
mini charissima, vita & corpus periclitentur. In his fortitudi-
nis vigor monstrandus, ubi maxime collabuntur humanæ vi-
res. Deiciunt enim hæc superbos animos, multisque divini
tatis in solentissimum titulum ademere. De Alexandro histo-
ria (u) nota est. Antigonus (vv) reconvalescens ex ægritudi-
ne, morbum sibi nequaquam ait incommode accidisse, eo
enim se monitum, ne mortalis cum sit, animo auferatur.

Ante omnia vero
Tolerantia
in adversis

Gravissimi
cun-
primis,
qualia
morbi qui
alias ani-
mos deli-
ciunt.

o. p. 256.
Cleo. oo. Phi.

lisc. apud Dion. l. 38. p. l. 3. epist. 19. q. Sen. epist. 107. r. p. p. f. Eu-
rip. Troad. proleg. v. 26. t. apud Eunip. Bacch. act. 3. v. 792. u. Curt. 8, 30, 29.
vid. ibi NN, Clarii, Freinsh. vv. Blut. Apophth. pag. 335.

κ. Apophth. Cleomenes (x) morbo vexatus Iustratoribus & divinas res
 Lacon. tractantibus, quos antea spreverat, primum animum adverte-
 p. 392. re coepit. *Optimi sumus (y) dum infirmi sumus. Tunc Deos,*
 y. Plin. l. 7. *tunc homines esse nos meminimus.* Ubi illustrius exemplum,
 ep. 26. quam apud Laert. (z) Bion? Hic cum ex Theodori ad θεὸν disci-
 ad Maxi- plina, Deos non esse didicisset, & hoc inductus multa Philoso-
 mum. pho indigna perpetrasset, tandem (utar auct. citat. verbis) ἐ-
 z. l. 4. πεισθὼν εἰς νοστον περιεπατα λαβὼν ἐπείδη, καὶ μεταγινώσκων ἐφ' οἷς
 b. Lactant. Div. Inst. ἐπλημύλησεν ἐς τὸ θεῶν. Dignissimus certe his Laertianis
 l. 2. c. 1. sarcasmis, ἰμὴ θεὸς εἶναι λέγων, ὁ νῆδον εἰδὲ βλάψας. &c. εἰ δ' εἶπε
 c. Lochag. ἀγνοῦ, ἥλιτον, εὐγνώστε τοῖς περὶ. κτλ. Summatim si unquam illud
 ap. Plut. Firmiani (b) verum est, quod *necessitate gravi premente de-*
 Lacon. A- *um Deum recordemur,* de morborum statu verissimum cer-
 pophteg. te est. Eorum quos deleximus infortuniam pari fere modo nos
 p. 395. La- adficiunt. Sed & ad hæc præmuniendus ex divinis animus est.
 cæna ali- Huc omnes generosæ illæ Ethnicorum voces, quibus se suo-
 qua apud rum mortem æquo animo ferre testati sunt (c). Non ac si nul-
 eund. Lac. lo modo illis vulneribus dolorem sentire deceat, inhumanum
 Inst. p. 417. enim id est, belluaque dignum, imo exarmaretur hoc modo
 alii plures providentiæ divinæ actio, & circa nos dispositio, si nulli eius
 ap. eund. castigationum animum advertere dignemur, sed omne nimum,
 Conf. ad ut in aliis, ita & hic in vitio ponitur. Mors in cuspide ea-
 Apoll. 245. rum rerum militat, quæ merito formidat animus mortalium.
 246. nec Obfirmandus animus, & si ullibi, hic certe fortitudo necessaria
 non Diog. est, consensu omnium. Peripateticorum de generose ferendo
 Laert. in sententia vulgatissima est, Platonis æque nota. Ipsi Epicuræi (d)
 Anax. l. 2. sapienti suo iniungunt, *ut negligat mortem, non dubitet tamen,*
 Ante om- *si ita melius sit, de vita migrare.* Pythagoræ hoc symbolon (e)
 nia v. mors erat: *Ad fines ubi perveneris, ne revertitor; id est, ubi vite fi-*
 que æquo nem instare videris, æquo id feras animo. Stoicis in hoc occupa-
 suscipien- tissimi, ut timorem mortis, sicut aliorum fortuitorum mensibus
 da est ani- in fluxum evellant. *hurepidus (f) horam illam decretoriam pro-*
 mo, ut om- *spice: non est animo suprema, sed corpori.* Mox: *Depone onus,*
 nes faten- *quid cunctaris? tanquam non prius quoque relicto, in quo la-*
 tur Phio- *tebas corpore, exieris, p. p. Aeternitatem qui mente conce-*
 sophi. *pit, nullos horret exercitus, non terretur tuba, nullis ad*
 d. Cic. i de *timorem minis agitur.* et *Absolutum tamen terminum*
 in n. 62. *hi*
 e Plut. de
 educat. li-
 ber. p. 17.
 f. Sen. ep.
 102.

hi strictissime urgebant, cum fatorum in omnibus inevitabilem necessitatem defendant. Illud iam olim etiam ex Homero Æschylus (g) ita expressit :

ἀλλ' ἔτε πολλὰ τεύματα' ἐν ἑτέροισι λαβῶν
θνήσκου τις, εἰ μὴ τέρμα συντέχῃσι βίης,
ἄτ' ἐν ἑσέῃ τις ἢ μὲν παρ' ἑστία, (h)
Φύγει τι μᾶλλον τὸν πεπρωμένον μόρον.

§. 43. Argumentis contra formidinem hanc compluribus Philosophi usi sunt, partim necessitate inevitabili fatorum (quod modo tactum) partim quod ordo hic naturæ universalis. Ita Plut. (i) *Vita fatale dicitur debitum, quod contraxerint maiores nostri* (an in lapsu Adami?) *sitque a nobis persolvendum.* Alii quod divinæ voci parendum sit læto animo. Ita Cicero (k): *si a Deo denunciatum videtur, ut exeamus e vita, læti & agentes gratias pareamus, omittique nos e custodia & levare vinculis arbitremur, &c.* Nonnullis ab immortalitatis spe certiori, non paucis a vita malis penitus evitatis rationes petebantur. Sed etiam ad species mortis itum est. Mors naturalis cum primis exoptanda & læto vultu suscipienda omnibus videbatur, utpote natura (l) proprium, quod coagmentavit, opus sine violentia dissolvente. Coelitus fulmine tangi plerisque miserabile visum; sed & hanc mortem ab iniusta nota liberat Annæus (m): *O te dementem & oblitum fragilitatis tuæ, si tunc mortem times, cum tonat. Itane salus tua in hoc veritur? Vives, si fulmen effugeris? Petet te gladius, petet lapis, petet febris. Non maximum ex periculis sed speciosissimum fulmen est.* Plura ibidem addit, quæ Christiano digna essent, a Stoico autem profecta insolentia intolerabilis adversus Deum signa sunt.

§. 44. Adversatur veræ huic circa res mortis erga Deum obedientia Stoicæ mortis libertas. *Κεφάλαιον Epi-Stoica hic*

F

Ἄτοτο ἀυτοχρησίας

batur, utpote obedientia erga Deum adversa. g. cit. Plut. de Homer. pag. 109. h. confer Gilles hist. Reg. Franc. in Carolo M. pag. 149. i. Consolat. ad Apollon. pag. 228. k. 1. Tusch. QQ. num. 118. l. Cat. apud Cic. in Cantón. num. 72. m. 2. Nat. QQ. cap. 52.

Variis ad id argumentis suavis foris usi.

Epiclreto (n) videtur: *ἡ θεία ἡνίκαια*. Sine dubio hoc etiam colonia Stoica ex *μητροπόλει* sua, Cynica secta, hausit. Eius enim mens ex dictorio Diogenis (o) in Speusippum & Antisthenem clara. Stoicorum & qui illis adfentiuntur mentem sufficienter explicuit (p) Lipsius. Sed pugnare (q) hoc cum debita nostra erga Deum reverentia, veræque fortitudinis natura Aristoteles, Pythagoræi & Platonici sufficienter monstrare. Ut apud eundem prædictum videre est. Nec causa illa, quam a Deo dari nonnunquam contendunt, sufficiens est. Eam quam Catoni fuisse (r) Cicero adprobat, Lactantius (l) refutavit. Illud miserabile, quod communis hic error plerosque (t) virorum gravium occupaverit. Non tamen & hos plane omni crimine carere violentum hoc mortis genus censuisse, testis esse potest Florus (u), *cui sapientissimi viri alienis in ultimo hoc auso manibus usi videntur, ne violarent manus, sed in abolitione sanctissimarum piissimarumque animarum, iudicio suo, scelere alieno uterentur*. Imo vero peculiare veteribus ad hoc munus servos fuisse ex Plutarch. & Velleio ostendit Clar. Buchærus. (vv)

II. Verus.

Hic iam ratio et u-
tit, eaque
ex revela-
tis discen-
da princi-
piis.

§. 45. Serium hæctenus tum adfectu, tum effectu requisivi, nunc ut verus sit exigam. *μὴ γὰρ λέναι ἀγῆμα*. In latissimum me immitto campum, sed ilico pedem refero, & fateor non posse ex humanæ rationis principiis hoc decidi, sublimius est, quam ut ex mente nostra cultum hunc formare possimus. Hoc constat, Deum colendum esse eo cultu, quo ipse vult. Non male Socrates s. potius Euthydemus (x): *ἐν ἑξῆσι ὃν ἀντι βέβληται τρόπον τῶς θεῶς τιμᾶν, ἀλλὰ νόμοι εἰσὶ καθ' ἑς δὲ τὸ τοιοῦτον*. In hoc labitur, quod νόμοι hos potius humanorum errorum sanctionibus, quam divinæ voluntatis præceptis accommodat. Accedit, quod plurima mysteria, quæ ad divinum cultum necessario, ut prius fiantur, per-

n. I. D'fert.
cap. 24.

o. Laerte l. 4. in Speusip. & l. 6. in Antisth. p. 3. Manud. differt. 22. q. confer Clariff. Freinsheim ad Curt. 5, 9, 6. NN. & Grot. l. B. P. 2, 19, 5. seq. r. r. Tusc. QQ. n. 74. f. Laet. Div. inst. l. 3. c. 18. t. conf. Plin. l. 1. ep. 22. u. 4, 7, 15. ubi vide NN. Clar. Freins. vv. NN. ad Plin. l. 8. ep. 14. n. 4. 13. x. apud Xenoph. ἀπομν. l. 4. pag. 510.

pertinent, meræ revelationis sint, e.g. de SS. Trinitate, Salva-
 tore Christo, &c. ubi obmutescere cogitur humana sapien-
 tia. Ne tamen frustra attributum hoc attigisse videar, quædam
 in quibus etiam rectius statuere potuissent Echni-
 ci, si attendissent, obiter notabo. Errores illorum, quos
 vincere potuissent solo rationis lumine partim ad obiectum
 colendum referendi sunt, partim ad cultus modum. Illud
 quod attinet, plurima sunt, quæ in Dei unius vicem substi-
 tuere: Astra, herbas, arbores, bestias, iumenta, homines, sed
 & plures Deos, & ut nihil insanix deesse, accidentia aliqua &
 virtutes. Accidentia si coluisse eos credibile sit (quod vix
 esse potest, utut Sanitati, Fortunæ aliisque rebus litaverint)
 & non potius, quæ huc facere videntur, interpretatione
 aliqua sublevanda, nulla refutatione, summa vero erroris
 tanti deploratione dignissimi. Astra adorabant? Adorabant
 corpora, adeoq; iam ab alio creata, cur non ad ipsum fortem?
 Præterea vita carentia, & a quibus non illi, qui invocabant,
 maiora commoda, eis, qui cultum hunc neglexere, acceperunt.
 Herbas arboresque adorabant? Iterum independentiæ &
 motus quoque expertiæ; Advertant tandem animum sar-
 casmo illi Poetæ:

(x) *O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
 Numina!*

Quam misera numina, quæ pro lubitu tuo in agro serere, &
 quando cunque volueris, extirpare queas? Bestias (y) huc
 trahunt? ut alia taceam, id adorant, quod natura ipsa ad ser-
 vitia nostra; ignobilitate ipsorum damnavit. Et tamen huic
 generi tota (z) Ægyptus exceptis Thebis serviebat. Ho-
 mines adorant? suum adorant genus, eosque, quos aliqui
 non amplius esse, alii astra speculari censent. Et quo tan-
 dem insaniam? An aliqua (a) beneficia hominibus præstita di-
 vinitatem dabunt? Πολυθεότητα sane plerique saniorum re-
 pulere. Neque enim quæ hæcenus recensuimus, omnibus
 tribuimus, singuli fere singulis erroribus laborare, singuli
 contra in aliis sensere rectius. Et revera nihil obstat, quo
 minus hoc Patris (b) usurpem, si sano sensu accipiatur:

Quod si extitisset aliquis, qui veritatem sparsam per singulos

Quædam
 tamen et-
 iam sunt,
 quæ & ipsi
 gentiles ex
 ratione sua
 sanius col-
 ligere po-
 tuissent,
 non modo
 quod ad
 obiectum
 colendum,

x. Juvenal.
 Sat. 15. v. 10.

y. confer
 Laët. Div.
 Inst. l. 5. c. 21

z. Plut. de
 Isid. & O-
 firid. p. 141.
 & 169.

a. confer
 Laëtant.
 Div. Inst.
 l. 1. c. 15. 18.

b. Laëtant.
 Div. Inst.
 l. 7. c. 7.

(Philosophos) per secl̄asque diffusam colligeret in unum, ac redigeret in corpus, is profecto non dissentiret a nobis.

Sed etiam
cultus mo-
dum atti-
met.

§. 46. Ad cultus modum si convertamur eadem ulcera. Hic imagines ante omnia (c). Epicuræi (d) cum humanam figuram Deo attribuerint, in assignanda ea imagine facillimi fuere. Alii vero simulacra (e) hæc humana forma potius recordationis ergo, & imperitorum disciplinæ formata esse largiebantur. Quo etiam Homerum pertrahit (f) Plutarchus. Hoc sufficere debuerat, quod nullam Deo similem poterant formare effigiem, quem multi spiritum esse & infinitum concedebant. Subfannationes Gentilium effigiatorum idolorum in (g) Scriptura creberrima sunt. Inde fortasse est, quod multi populi Judææ proximi humanis imaginibus fere abstinuerunt. Persas imagines non habuisse auctor est (h) Herodotus. οἱ (i) μάγοι τῶν Ἑσάνων κατέλεγασαν, καὶ μάλιτα τῶν λεγόντων ἀρρένας εἶναι καὶ θηλείας. Et p. p. ex eodem fonte τὰ ἀγάλματα κατατρέφειν Xerxis defenditur. Sine dubio illud ex vicinorum Judæorum, imo inter ipsos habitantium traditione. Videmus etiam Jovis Harmonis imaginem humanæ similem non fuisse, si (k) Curtio fides Consentit id Laertii (kk): κατασκευάζουσι (Ægyptii) ἀγάλματα, καὶ τιμῆν τῷ μὴ εἶδέναι τὴν τῆ θεῶ μορφῆν. Apud Herodianum (l) æqualia Curtianis de solis imagine. Condonandus aliquo modo fuisset ignorantia illorum hic error; nisi in graviore illapsi essent. Superstitiones illas infinitas raceo, quas ipsi nulla re niti videbantur, quam Sacerdotum suorum vana traditione Sacrificia illa humana quam abominanda? Et tamen tot gentibus probata. His quos Clariff. Freinshem. (m) ad Curt. notat, adde ex Plutarcho (n) Bletonesios, Lacones, (o) Falericos. Nec sufficit (p), quod ea foeda malitia geniorum talia exigentium excusent. Prolixus essem, si singula talia, in quibus lapsi veteres illi pa-

gani
e. conf. Laet. Div. Inst. l. 2, cap. 2. 18. & 19. d. Vellei. ap. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 47. e. Cotta ap. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 77. f. De Homero pag. 89. 90. g. Ef 44. 9. seq. Ierem. 10. 3. seq. Sap. 13. h. 1. f. Clio pag. 62. i. Diog. Laert. in proem. k. 4. 7. 23 conf. quæ ad li. l. similia adducit ex Schotto Clariff. Freinsh kk. proem. l. 5. 3. 228. m. 4. 3. 23. n. 99. Rom. 83. o. p. tal. 35. f. p. Plut. de orac. defect. pag. 523.

gani, enarrare vellem. Legantur de Deorum ipsorum recen-
sitis vitiis, sacrificiorum foeditate, Orgiorum, Eleusinionum
similiumque festorum turpitudine & indecentibus, aliisque
sexcentis, quæ hac de materia Tertullianus, Justinus Matyr,
Arnobius, Cyrillus, Lactantius aliique Patres contra gentes
scripsere. Hoc unicuique generale manet, quod & princi-
pio attigi, arbitrarium non esse cultum hunc naturalem,
sed ex naturali convenientia iudicandum. Hic conscien-
tiæ libertas cuius est, nec coactio ulla tentanda, aut coacti-
oni tentatæ obediendum. Fallitur Hobbeus, dum licere

(pp) opinatur: *Si imperetur aliquid, ex quo per ratiocinationem consequentiæ contumeliosæ possint derivari, faciendum id esse.* Et quidem ut in (qq) NN. se explicat, *etiam ab invitis vere coli censet, & culpam non in parentes in quo mandato sed in imperantes omnem* refundit. In divino iudicio excusatio hæc nulla, sed obligatio, qua devinctus quisque superioribus suis, ad aras, non ulterius se extendit. Quamprimum mandatur quidpiam, quod in Dei contumeliam, licet indirec-
te, redundare videtur, quis proprio periculo aut bono & parat & refragatur.

§. 47. Consequens tandem Conformationis hucusque descriptæ est, quod hanc quidem vitam concernit, Felicitas vera, quod futuram, ætior cum Deo coniunctio. Felicitatem hanc nostram in vita quod attinet, est ea tranquillitas animi & conscientia, qua nihil præstantius meliusque vidit aut sensit unquam humanum genus. Qui enim Deum sibi propitium novit, nulla unquam re extimescit. Nec nugatus est Pythagoras (q), cum diceret, *optime nos habere, cum ad Deos accedimus.* Non quidem superstitiosis hoc evenit, ut recte ibi citatus auctor, verum hi, cum Deum ut tyrannum timeant, toto potius corpore tremunt, quam ut ullam confidentiam concipiant. *Non (r) autem vini copia aut carniū assatio illud est, quod in re divina faciendâ delectat: sed bona spes atque sententia de presentia Dei propitii, & qui grata habeat ea, que sunt.* Cum contra, qui scelerum sibi consci sunt, conscientia stimulis exagitati, nihil impensius formident, quam beneficentissimum Numen. Ad quod vis momentum, ceu ad ipsum supplicium, *instans tremunt: (s)*

msi 101
pp. c. 11. §.
18. p. 286.
qq. p. 239.

Conse-
quens est
Confiden-
tia in De-
um & se-
renâ Con-
scientia.
q. Plus. de
superstit.
pag. 318.

r. Plurar.
non posse
vivi suaviter,
sec. Epicur.
pag. 107.
quæ in im-
piis nulla.
s. Iuvenal.
sat. 13. v. 213.

*Hi sunt qui trepidant, & ad omnia fulgare pallent:
Cum tonat, exanimis primo quoque murmure cæli.*

Mox: *Illam nihil nocuit, cura graviore timetur
Proxima tempestas, velut hoc dilata sereno.
Præterea lateris vigili cum febre dolorem
Si capere pati, missum ad sua corpora morbum
In festo credunt a numine, saxa Deorum
Hæc & tela putant.*

t. Sen. ep.

59. Hæc contra confidentia (t) illud gaudium est, quod non nasci-

tur nisi ex virtutis, præcipue autem harum principis & dire-
per exter- cætricis pietatis, conscientia. Illud gaudium, quod Deos Deo-
na Felici- rumque æmulos (rectius, Dei sequaces) sequitur, non inter-
tas. rumptitur, non desinit: desinet, si sumptum esset aliunde,
u. Vide

§. 48. Externa autem felicitas non semper virum
integ. tr. pium consecratur, solet enim hunc etiam, ut constantiam c-
Senec. cur viro bono ius & virtutem exploret, divina providentia malis & incom-
even. mal. modis subicere (u). Hoc modo induratur & confirma-
Multo mi- tur virtus, quæ nullibi maiorem laudis materiam sortitur,
nus, quod quam per adversa eluctata.

§. 49. Nimii sunt, ut alibi, ita hic Stoici, qui effectum
videbatur ponunt, cum Deo ex æquo vivere, eiq; exæquari. Assentien-
Adequatio tes habent (vv) Epicuræos. In materia decantata prolixus
cum DEO. non ero. Vide (x) Lipsium. Quanto modestior (y) Archytas:

Blasphe- diaφέρει ὁ θεὸς ἀνθρώπων ἀγαθῶν ὅτι θεὸς μὲν ἔστι μόνον ἐπι-
zium! κρινῆ, καὶ διύλισμένην ἔχει τὴν ἀρετὴν ἀπὸ παντός τῶ βιῶν
vv. Plutar. παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἀρετῶν πέπαται
non posse κἄν ἀνπεύθειον, ὡς πρὸς αἰώνιον ἔργον σεμνοτητάς κἄ μ-
Suav. vivi γαλοπρέπειαν. ἀνθρώπων δ' ἔστι μόνον τῶ θνατῶ τὰς φύ-
secun. Epi- σι. κατασάμασι μέγιστα ταύτην πέπαται. ἐστὶ δ' ὅσα καὶ
sur. p. 91. δι' ἀγαθῶν ἔστι μείζιον, καὶ διὰ συνήθειαν ἰσχυρῶν, διὰ φύσιν
x. 3. Manu- μοχθηρῶν, καὶ δι' ἄλλας αἰτίας πολλὰς ἀδυνατεῖ, κατ' ἀρετῶν
duct. diss. πρὸς τὸ γενεθμῶν παναλαθῆ ἀγαθῶν.
4. ἀγαθῶν

§. 50. Nunc superandi sunt carceres vitæ, & quid
ἀνδρ. καὶ extra hos, videndum est. Nullibi graviore quam hic errores,
ἐυδαίμων cum nullius unquam scientia hac de re experimento confir-
roft mor- mata sit. Palmarium dogma est de Immortalitate animæ,
rem autem qua obtenta cætera in proclivi sunt. Huius autem li testi-
demum monia in antiquitate gentili quæramus, illi quam Pontifi-
dissenfus cætu
maximus.

catui maiorem hoc in puncto fuisse lucem, ostendetur. Petrarchæ temporibus adeo sepulta hæc doctrina, ut de Avenionensi Papæ aula hæc amico (z) scribat: *Future ibi vite spes inanis quedam fabula, & que de inferis narrantur, fabulosa omnia habentur.* Ita ut etiam in Concilio Lateranensi V, de immortalitate animæ constituere necesse (a) habuerit Leo X. sæculo proximo decimo quinto. Quod enim barbaras attinet gentes pleræque assensere. De Ægyptiis dubium esse nequit, hos enim ut immortalitatis, ita & *μετεψυχωσης* adsertores facit Euterpe (b) Herodoti. Assyriorum sententia eodem inclinare videtur. Persarum opinio ex Xenophonte (c) patet. Gymnosophistarum Indorum consensus ex Calani voce apud (d) Ciceron. perspicitur. Gallos Germanosque *μετεψυχωσιν* & consequenter immortalitatem concessisse ex Cælare & Appiano docet Belga (e) Stoicus. Geras pro immortalitate stetit etiam liquet, illudque eos a Zamolxi hausisse auctor est (f) Herodotus. Ad recentiora veniamus, eas scilicet gentes, quas recentius nostri invenere. Agmen ducunt (g) Chineses transanationis etiam patroni. Japonenses (h) illorum colonia in eadem *αιεσει* (i). Siamitæ, Goitani, cæterorumque Indorum plerique sequuntur. In Africa (k) Guineenses eodem inclinant, imo in finitimis regni Congæ a Diabolo incolas hoc ipsum edoceri (l) nonnemo perhibet. Nec (m) Samoitæ ad litus Waigaz se opponunt, pauperrimi alias in Dei notitia. In America (n) Virginiani faciles se præbent. Mercedem etiam & poenam insequentes narrant. Locum poenæ ad finem mundi in Occidente, nomine Propogusso, statuunt. Brasiliiani (o) Tuppin Imbas constantissimi in hac sententia. Foelices etiam aliquos hortos narrant, in quibus boni se reficiant. Malos contra in tormenta ab Aygnan arripi. Et quid moror, quod de divinis supra dixi,

Immortalitas animæ probata est, tum barbaris omnibus penegentibus,

z. epist. 16. cis. Clariss. Berneg. de Idolo Laurent. p. 126. a. Micrael. Synt. Hist. Eccles. l. 3. sect. 1. q. 19. p. 156. b. s. l. 2. pag. 154. c. l. 8. *παιδ*. pag. 162. d. 1. de Div. n. 27. e. Lip. 3. Phys. Stoic. diss. 12. f. 4. f. Melp. p. 289. g. Dress. de Chin. l. 1. c. 1. p. 4. h. Navig. Orient. collect. per. frat. de Bry P. XIII. pag. 35. i. Linschor. cap. 33. k. d. Navig. part. VI. c. 20. l. Sam. Braun. Navig. 1. Congæ. pag. 9. m. Navig. de Bry. P. XIII. pag. 152. n. Dresser. de Virgin. P. III. pag. 131. o. Lerijs de America cap. 16. pag. 214.

dixi, id hic etiam repetere possum, non facile ullam reportum
iri gentem, quæ hic contrariari audeat.

Tum Phi-
losophis &
ex Poeta-
rum Or-
dine, mut

Et ex Pla-
ton. & Py-
thagor. se-
cta.

Stoici toti
hic occu-
pati.

§. 51. Ad humaniores redimus. In Philosophia
veteri, Poetica scilicet, res hæc in expedito. Homerum &
immortalitatis & *μωρεμψυχώσεως* defensorem fuisse probat
(p) Plutarch. Ita ut nesciam, qua fronte Guevara (q)
Thaleti primas in immortalitatis defensorum numero
partes transcribere audeat, *ἀνισογενής* reus: sicut errorem
ex commento quorundam apud (r) Laert. Hermetis, Appol-
linis, Sibyllinorum carminum testimonia collegit (s) Lactan-
tius. In recentiori Philosophia de Platone & Pythagora
notum, interitus expertem eos fecisse animam. Plutarchus
(t) limitat, ut de sola anima intellectuali eorum scita inter-
preteretur, brutam autem partem interitui obnoxiam ipsi vi-
deri scribat. De Aristotele quid dicam? Ambigo, neque sen-
tentia eius aperta, si non a tot falsarius scripta eius castrata,
pleraque etiam amissa essent, apertior forse eius animus.
Nunc rara huius materiæ in ipso vestigia. Nisi quod alicubi (u)
parum immortalitati favere videtur. Hoc verum: principia
eius cum immortalitate non pugnare: & ex iis Scaliger (vv)
argumenta nullatenus contemnenda deducit. Stoicorum
mens ex Lipsio (x) clara est, quæ ibi citavit, adscribere super-
fedeo. Quod præcipuum illud Stoæ attinet resolvendas tan-
dem animas post diuturnam felicitatem in prima sua princi-
pia, Deum & materiam, universali nimirum *ἐκπνοήσας*, idem
fere Hodiernorum Anglorum aliqui tumultuatores perhibent
(y): *Quamlibet creaturam inuito Deum fuisse, & esse: vitam
esse spiritum Dei revertentem ad Deum: & Deum absorbere
eum sicut guttam Oceanus.* Secundum singula cum Stoi-
cis eos confer, non ovum ovo similis: Nam etiam illis ani-
mæ principium ex quo Deus, forma ipsissima Deus, illud in
quod revertuntur Deus. Cicero (z) in plerisque hisce *δῶρα*
ad Stoicos inclinat, s. propria aliena recenscat verba. Democ-
ritus (a) & Epicurus *caducam esse animam, & simul cum
corpore*

p. de Homero p. 93. 94. q. Horol. Princ. Part. I. s. 39. pag. 130. a. r. in Thal.
1. I. s. Div. Inst. l. 7. cap. 13. t. de Plac. Philos. l. 4. cap. 7. u. 3 Nicom. c. 9.
vv. Exerc. 319. x. 3. Physiol. diss. 11. y. Honor. Regg. de St. Eccl. Angl. p. 87. z. Loca
sunt 1. Tusc. QQ. n. 27. 2. de LL. n. 27. Caroge n. 82. Soms. Scip. n. 19. Lælio n. 13. a. Plot.
d. l. de plac. Philoi.

corpore interire censuerunt. (Non Stoici solum sed & hi Epicuri sectæ suæ reliquias in Anglia (b) reliquere: *Animam hominis esse mortalem, ut brutiorum, & mori cum corpore.*

Non habet ulterius quod nostris moribus addat Posteritas.)

Statuebat tamen idem Epicurus (c) nescio quas imagines, quæ partim a viuis partim a crematis aut putredine consumptis corporibus defluerunt. Epicurus refragatus

§. 52. Non diffiteor, insignia hoc de negotio dicta apud veteres occurrere, Christianis etiam digna. Adra- Mutra hic præclara dicta.

(d) ὅθεν ἕκαστος εἰς τὸ σῶμα ἀφικετο, ἔνθα αὐτὸ ἀπῆλθε. πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα, τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.

Affinia certe (e) Salomoneis. Paria Epicharmo adscribit (f) Plutarchus. Non vero pura tantum, sed & ridiculas fabulas veris interspersere. Quam delira somnia, quæ de Thespisio (g) narrant. Hoc miserandum, quod certi vix ulli hac de re, sed plerumque in dubio. Seneca magnus ille Stoicus, quam hic ambigit? Rarissime nisi sub disiunctione (h) in morte ab immortalitate sumere solatium audet. Unicumque fere, quo nititur (i), fundamentum sapientum auctoritas; cui æque diffidere ac confidere poterat, & quod potuerit, re ipsa (k) ostendit. Muretus hanc Senecæ inconstantiam & ambiguum sensum notat, & gentilium universam in talibus fluctuantium miseriam deplorat.

§. 53. De iis quæ post mortem sunt, variaz variorum sententiæ. Quod barbaros attinet, eorum plerique vitam nostræ huic simillimam, quamvis feliciorē, expectant. Inde (l) Guineenses, postquam Fetissos suum, ut itinere defunctis auxilio sit, oravere, varia utensilia sepulchro imponunt, ne inopem vitam mortuus agere cogatur. Samoitarum (m) in eundem finem amicis suis cervos, quibus equorum vice insideat, & servum captivum immolant. Pueros septennio minores suspendunt in arbore, ut citius in coelum

b. Regg. de St. Eccl. Angl. p. 92. c. Plut. de defect. orac. p. 527. d. ap. Eurip. *Andr.* act. 2. v. 538. e. Eccl. 12. 7. f. consel. ad Apoll. p. 233. g. Plut. de fera *ind.* p. 198. 199. h. Exempl. sunt ep. 24. 63. 64. 71. *ind.* ep. 102. k. epist. 63. f. Navig. Orient. frat. de Bry. P. VI. c. 21. 43. m. id. part. XIII.

trā gravem terram precari). Poëtis etiam aliqua ex eo mora, si
 insepultus fuerit defunctus aut cades non expiata. Ex Virgilio
 locus notus est. Confer Clariss. Buchner, [c] ad Plin. Lo-
 cum [d] Stoici alique Philosophorum beatis tribuebant
 circa Lunam. Hanc probabilem causam Plutarch. [e]
 etiam dat, cur nobiles lunulas in calceis gestarent. Rem fer-
 me omnem non male deducit idem [f] alibi. Officium
 autem eorum ibidem ponitur, contemplari coelestia, & natu-
 ræ intellectu totum se dedere. Inde etiam beatitudo
 summa [g] in hoc. Quapropter maxime laborabant, ut
 ostenderent, manente anima [h] intellectum etiam ma-
 nere, nec eos ceu truncos insensatos esse. Imo vero cum
 iam a contagione corporis liberatus sit animus, longe perspi-
 caciorem eum faciebant, ita ut etiam divinationem [i]
 ipsis adscribere auderent. Erant qui etiam in genios ani-
 mas [k] mutari contenderent, imo tandem in Deos e-
 geniorum natura transire. Magistratibus [l] vero cum-
 primis maiorem quam cæteris beatitudinem adscribebant:
 & summam præne meritis præmia hæc adæquabant. An
 vero aliquid de resurrectione innotuerit illis maius dubi-
 um est, quam quod hic enucleetur. Legatur ea de re
 [m] Lactantius. Illud Magorum [n]: ἀναβίωσις τῆς
 αἰδέσεως traditionem sapit. Argumento est quod p. p.
 Judæos ab his descendere opinatur. Inverte & magicam
 Philosophiam a Judaica saniori deduc. Stoica ἀναβίωσις
 [o], eamque consequens renoyatio non abluat ab hoc
 mysterio. Quamvis nec omnino eadem sit, ut in-
 genue fateor. Stoicam illam ἀναβίωσις & præcedentem
 conflagrationem (ut alia Stoica) Siamitæ [p] etiam ample-
 ctuntur. In universum plus ex traditione aliqua quam
 ratione profectum dogma videtur.

G 2

§. 54. Quam
 c. 7. ep.
 27. n. 325.
 d. Lips.
 d. 1.
 c. QQ.
 Rom. 76.
 f. de facie
 in orbe lu-

no pag. 323. seq. g. Plutarch. Consolat. ad Apollon. pag. 239. & 248. h.
 Plutarch. non posse suav. vivi secund. Epicur. pag. 94. & de Irid. & Ofrid. pag. 131.
 174. i. Plutarch. de defect. oracul. pag. 544. k. Cleombrot. apud Plutarch. de
 defect. orac. pag. 520. l. Cicer. somn. num. 4. m. Div. Instit. 1. 7. cap. 23. 24.
 n. Diog. Laert. in proem. o. Lips. 3. Physiol. dissert. 22. p. Navigat. Orient.
 de Bry. P. XIII.

§. 54. Quam perplexa omnia, quæ cæcitas huma-
 næ sibi ipsi relictae rationis? Philosophi dissentientes, & sa-
 cerdotes somniantes nugis suis & figmentis miseris distor-
 tos opinionibus habebant. Accedebat horum avaritia, &
 lucri causa multas inducebant superstitiones. Inde aliqui
 (q) nullos beatos censebant, nisi sacris peculiaribus initiatos.
 Ea fortasse supersticio ansam etiam ei rei dedit, ut templis
 vicina supulehra essent. Omnia scilicet eo dirigebat sedu-
 ctor humani generis, ut mentes sequaces facilesque ad su-
 perstitionem variis dementaret erroribus. Cum etiam
 mortuorum religio cujusque a suis coleretur, exinde Ido-
 latria fere initium cepit. De Silio hæc (r) Plinius. *Mul-
 tum ubique librorum, multum statuarum, multum imagi-
 num, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur:
 Vergilius ante omnes, cuius natalem religiosus (s) quam suam
 celebrat: Neapoli maxime ubi momentum eius adire ut tem-
 plum solebat.* Quam facilis (t) ex hac veneratione cultus ido-
 latricus. Aristotelis (u) imaginem in templum poni testamen-
 to curavit Theophrastus, quod discipulus eius esset, prætici-
 dinem in præceptorem monstraturus (vv). Admirabantur
 virtutem, & exinde superstitione accedente invocatio, ap-
 posteros cumprimis, ubi iam antea religioni Patrem extitit
 merito. Huc fortasse trahes illud (y) Davidicum: *כשכונתם
 עלי ארמות* Accedebat apud Principes
 famosa illa *ἀπὸ θύρας*, cuius ritus describitur apud (y) Hero-
 dian. Causæ aliquæ, ridicula etiam, apud Plin. (z). (a) Quasvis
 scilicet odor hominum causas conquirebat, ut in maiorem per-
 niciem subinde mortale genus perducere posset, & satis felici,
 an infelici, dicam? successu fabula hæc acta est.

Nata certe
 exinde I-
 dololatria
 horrenda,

Hic tamen
 exceptis
 paucis, ex
 rationis
 lumine di-
 iudicari
 non possunt.

§. 55. Quid ergo aut quem hic sequar? Ambigo,
 nec quod decernam plene habeo. Paucis me expediam.
 Justitiæ divinæ ratio extigit, ut bonis, quia hic non semper
 bene, aliquando meliora fata obtingant, malis peiora. Im-

q. Sophocles apud Plur. de audiend. Poet. pag. 30. & apophteg. Lacon. pag. 413. &
 Diog. Laert. l. 6. in Diog. r. 1. 3 epist. 7. & ibi NN. Clariss. Buchner. num. 62, 63.
 f. confer Sen. ep. 64. t. confer Sap. 14. 15. u. Laert. in Theophrast. l. 5. vv.
 conf. egreg. Zeiler. Trag. Histor. 18. x. Psal. 49. 14. y. 4. 2. conf. 2. Maccab. 11.
 23. z. Paneg. p. 14. a. conf. de Pers. NN. Cl. Freinsb. ad Curt. 8, 5, 11.

mortalitas ergo animæ necessaria est. Argumentum hoc
Platoniorum facile validissimum. Eodem Divus (b) A-
postolus utitur. Animæ immortalitatem & iudicium uni-
versale etiam Hobbei (c) succenturiator licet *ἐκ κοινῶν ἐν-
νοῦν* (quas omnes tollit) proficisci neget, ex discursu tamen
proxime innotescere concedit. Immortalitate obtenta,
iam etiam diversus diversorum status innuitur, ita ut si quis
se ordini divino, qui in hac vita exigitur, adprobaverit, eique
obsequens fuerit, idem post mortem ætiori beatitudine
Deo iungatur. Quæ ulteriora & exactiora de hisce requirun-
tur, ea ex luminationis cognosci nequeunt, sed cum hoc
transcendant, ex revelatis principiis diiudicanda atque addi-
scenda sunt. Hæc quamvis imperfectissima, & ut ipse fate-
or in multis non parum dubia, hæctenus ex gentilium caligine
vindicare sufficit.

b.2. Theff.
1. 6. 7.
c. pag. 80.

Sed ad sub-
limiora re-
leganda
sunt.

*Gratias potius maximas Deo no-
stro Salvatorique IESU agimus, pro revelatis maioribus
mysteriis, ut iam traducti ex tenebris densis in claram lu-
cem non amplius scintillis hisce minutissimis acquiescere co-
gamur, sed clarissimum mane divinæ veritatis nobis illuxe-
rit, quo etiam ut ad ipsius gloriam utamur, nec in no-
stra scientia, quam gentiles in sua*

seginiores simus, Ipse

FAXIT

πάντα ἐξ εἰδός, πάντα εἰς εἴνα.

An omnis habitus vitiosus sit peccatum?

Afirmatur & probatur. Quidquid est contra legem divinam, peccatum est, omnis habitus vitiosus qua talis, talis est. E. Maior probatur 1. ex Joh. 3. 4. ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. Cuius ut & Syriacæ versionis אָוֶן significacionem habes ex collatione Matthæi 7, 23. & 13, 41. & 24, 12. Rom. 2, 8. & 3, 5. 1. Cor. 13, 6. 2. Tim. 2, 19. præcipue vero ex Joh. 7, 18. Rom. 11, 26. 2. Thest. 2, 7. seq. 2. idem patet ex argumento Paulino Rom. 7, 7. 3. ipse Suarez. in 1. 2. Thom. tractat. 5. disp. 1. s. 1. §. 1. per transgressionem legis describit & tract. 4. disp. 4. f. 1. §. 12. faceretur rationem peccati desumi ex ordine ad ultimum finem. Cum ergo omnis legis violatio hunc ordinem deordinet, etiam Suarezio fatente erit peccatum. Nec puto Maiorem hanc facile a quoquam negari. Minor probatur. Quicquid tollit sanctitatem & puritatem ex Lege divina humanæ animæ debitam, est contra legem divinam. O. habit. vit. qua talis id agit. Ergo Maior patet, Lex enim divina requirit a nobis, 1. ut Sancti simus, sicut ipse Sanctus est. Levit. 19, 2. & 20, 7. quod repetit Petrus 1, 1. 16. Sanctitas autem illa in Deo non unice concipitur, prout se in certos actus diffundit, imo consideratio hæc plane secundaria est, verum quatenus qs, habitualiter Deo inhaeret. ἀκυρολόγως loqui cogor. Scio nulla dari in Deo accidentia, sed ea, quæ qs. accidentia in eo concipimus, identificari cum essentia divina. Sicut ergo ipsa essentia divina hæc sanctitas est, & absolutissima puritas. Ita & nos pro ratione naturæ nostræ tenemur eo niti, ut quam proxime ad essentiam nostram accedat sanctitas ea præcepta, quod necessario sit per habitus & qualitates, utpote quæ proxime inhaerent animæ, eamque ad modum intrinsecæ perfectionis adficiunt, non autem per actus ceuentia transitoria & illico pereuntia. Hæc est illa ὁσιότης τῆς ἀληθείας

εὐλαβείας Ephes. 4, 24. Hellenisticè ut ἡλιεία pro, sancti-
 tas vera. Imò etiam τὴν τελειότητα ad exemplum Dei Matth.
 5, 48. Christus requirit. Annonne hæc habituale quid?
 Syrus ܩܘܠܐ qua voce itidem utitur 2. Tim. 3, 17. pro ἀρετῆς
 quo loco habitualem perfectionem notari illud πρὸς πᾶν ἔγ-
 γον ἀγαθὸν ἐζητησμένον (frut al. ἐζητημένον) evincit (Syr.
 ܩܘܠܐ qs. ita iam perfectus, ut in habitum traducta perfe-
 ctio absoluta iam sit) Eadem dictio κατηχησμένον, ܩܘܠܐ Luc.
 6, 40. occurrens de discipulo plane habituale notat. Talem
 scilicet habitum, quem discipulus ex disciplina Doctoris & usu
 sibi adquisivit. Idem 1. Thess. 3, 10. Hebr. 13, 21. 2. Cor. 13, 11. κα-
 ταρτίζω de habitu, quod alibi est τελειώω. Phil. 3, 12. Joh. 17, 23.
 τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελήματι τῆ θεῆς. Col. 4, 12.
 ἐτοιμάσαι λαὸν κατεσκευασμένον Luc. 1, 17. Cumprimis vero
 qui sint τέλειοι, s. ἀρτίοι. ܩܘܠܐ definitur Hebr. 5, 14. οἱ διὰ τὴν
 ἐξήντα ἀέθνητηρια γυμνασμένα ἔχοντες πρὸς διαίτησιν. &c. Ex
 his omnibus patet τελειότητα a Lege requisitam esse habitua-
 lem, adeoque qui hanc tollit, etiam legem violat. 3. præcipitur 1.
 Cor. 15, 58. ἰδοὺ αἱ γὰρ ἐσθλὲς ἰμφορικῶς. ἰμφορ enim quam
 frequentissime confirmationem per habitum notat. respondet
 τῷ διαβιβασμῷ. Tit. 3, 8. Col. 2, 7. σημεῖον ὄντων. Rom. 1, 11. σεβείωμα.
 Col. 2, 5. inprimis τῷ κραταίωθηναι Ephes. 3, 16. πληροφροσύνης
 Rom. 4, 21. & 14, 5. & ἰπιστάθη. 2. Tim. 3, 14. quod recte no-
 tante Fuller. Miscell. 1, 19. ab Hesych. vertitur ἐπειδης s. ἐπλη-
 ροφροσύνης. Omnia hæc & singula habitum significant, & te-
 stantur loco 1. Cor. 15, 58. eodem modo habitum denotari.
 5. Quidquid præcipitur instar vestis induendum, illud habi-
 tus est, ut talis, non ut activus. Sed virtus ceu vestis in-
 duenda præcipitur. E. Maior probatur ex Ephes. 4, 24. Col.
 3, 10. ἰδοὺ αἱμοί. 5. Quidquid est renovatio imaginis
 primæ illud ad modum habitus se habere debet. Vir-
 tus est renovatio im. prim. E. Maior patet, quia imago DEI
 ad modum habitus est, renovatio ergo eius eodem modo ha-
 bere se debet. Satis puto maiorem stabilitam. Minor facilius
 probatur. Nam Omnis habitus vitiosus qua talis, si vel
 maxime operosus non existat, locum tamen secum non con-
 cedit

21
117
228

cedit præceptis habitibus bonis, adeoque violat Legem di-
vinam, imo quæcunque a Deo præcipiuntur, illorum oppo-
sitis eo ipso interdicuntur, iam autem habitus boni, ut supra
probatum, a Deo præcipiuntur, ergo illorum opposita, et
iam qua talia, sunt prohibita, per consequens peccata. Ob-
servandum hoc contra Suarezium, qui d. tr. disput. 4. tit. §. 12,
non proprie vitia denominari peccata ait. Rationes ad-
ducit: 1. nec mortalia nec venialia esse peccata. Respondeo
quid mirum, cum ne quidem detur peccatum veniale, qua-
le Suarezius tract. 5. disput. 1. f. 4. §. 8. sibi fingit. Con-
cedit ita etiam secundum argumentum. 3. non debita conversione
ad ultimum finem carere hos malos habitus, nec enim
deberi eam omnibus qualitatibus. Respondeo, imo debetur,
quod superius ex sacris demonstravi. Ne hic Hob-
bei Apologista pag. 170. omnino insons: cui tantum habi-
tus videtur dignus poena, qua causam & qua effectum: cum
tamen addere debuisset, ex seipso, & prout est malus habitus,
nam & hoc nomine a Dei gratia exulat homo, non solum
in quo ad habitus malorum actionum est causa. Licet
forte in foro humano non æque clare hoc
contingat.

F I N I S.

Q.N. 351, 10

X24 00 132

II f
228

PHILIPPI JACOBI SPENERI
PHILOSOPHEMA,
DE
CONFORMATIONE
CREATURÆ RATIONALIS
AD CREATOREM,

THOMÆ HOBBEI EJVSOVE
HYPERASPISTIS QVIBVSDAM

ΥΕΥΔΟΓΡΑΦΗΜΑΣΙ ΜΑΓΝΑ ΕΧ ΠΑΡΤΕ
OPPOSITVM,

QVOD

B. AUTOR A. 1653. ARGENTORATI
edidit.

LIPSIÆ,

Recula, Litteris SCHEDIANIS, 1716.

